BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „M. SADOVEANU" Inventar Nr. 22745

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul III Nr. 50 (119) 17 - 24 dec. 1993

Redactor şef MARIN SORESCU

UNIVERSITATE, UNIVERSALITATE de Eugen Simion

„LIBERTATEA NU ÎNSEAMNĂ SĂ FACI ORICE" convorbire cu Emil Turdeanu

VERSURI de Milan Rúfus, Ida Gerdhart, C. W. Schenk

UN OM NOU PENTRU O LUME NOUĂ de Mihai Cimpoi

AMBIANŢA LOVINESCIANĂ de Dumitru Micu

Mai semnează: Marcel Marcian, Tudor Nedelcea, Fănuş Băileşteanu, Iordan Datcu, Ion Andreiţă

NUMELE REVOLUŢIEI

La patru ani de la acel românesc Decembrie 1989 care, fie doar şi pentru câteva zile, a provocat o emoţie planetară, îmi îngădui să reflectez o dată cu cititorul la Numele istoricului eveniment. Am desprins din presă aceste mostre de onomastică revoluţionară. Deci:

Revoluţia din Decembrie
Marea Revoluţie
Mini Revoluţia
Aşa-zisa Revoluţie
Pretinsa Revoluţie
Revolta
Cruciada copiilor
Izbelişteа
Împuşcăturile (din Decembrie)
Răpăielile (de gloanţe) din...
Vânzoleala
Ce va fi fost
Răvăşeala
Balul
Ziua naţională a României
Înscenarea
Tăierile de porci (din Decembrie)
Încleştarea
Marea răfuială
Păruiala
Explozia mămăligii româneşti
Punctul de vârf al istoriei române
Întâmplările
Evenimentele
Revoluţia furată
Marea păcăleală
Zarva
Zurba
Deranjamentul
Scenariul
Falsa revoltă
Revoluţia de palat
Decembriada
Marea tăvăleală
Gorbaciovka
Bushiada
Brucaniada
Opereta
Convulsiile
Marea minciună
Insurecţia
Războiul îngerilor
Bulibăşeala
Băşcălia
Aglomeraţia (!)
Prăpădenia
Lovitura de stat
Busculada
Crăciunul însângerat

Şi aşa mai departe; scornitori de nume năstruşnice, ne-am întrecut în aflarea unora ce nu sunt de găsit în hrisoavele istoriei. Nume sublime cu vocabule încărcate de lumina speranţei, nume hâde sau strâmbe, cu micşorător răsunet, nume de împrumut, nume devălmăşite sub un cer rămas fără stele.

Abia exaltată, poleită cu vopselile frescelor, Revoluţia română a fost brusc întinată uneori de aceleaşi peniţe evocatoare. Chiar eroii Revoluţiei ajung s-o conteste.

La nevoie, Centrul şi Extremele vieţii politice îngroapă în coroane de flori multele cruci răsădite în piatra oraşelor şi-apoi se retrag în fum de tămâie ocrotite de „feliile" de Revoluţie cu care Legea Sângelui Funciar s-ar zice că i-a împroprietărit.

Cine a tras? se întreabă supravieţuitorii.

Care au fost misterele acelui Decembrie funerar? se întreabă vieţuitorii.

Morţii nu întreabă nimic.

Fără odihnă inventăm noi nume, alte şi alte nume unei Revoluţii ce va rămâne poate *nenumită*.

Dar fără memoria ei, românii nu vor mai putea trăi.

Vom trece cu ea din lacrimă în vis. În timp.

O trăim (retrăim) cu capetele plecate. În genunchi.

O punem sub semn iisusic.

ILAŞCU

Îl ştim doar din imagini televizate: e omul ţinut în cuşcă de fier, eroul unei perfide înscenări judiciare sorocit împuşcării la începutul acestui Decembrie. Decembrie e, la români, luna Sentinţelor.

E român.

Singurul român aflat în faţa morţii într-un oraş românesc, singurul condamnat la moarte - din istorie - care în ultimul cuvânt îi spune ţării lui de baştină LA REVEDERE, suprimând mai potrivitul ADIO.

Dincolo de gratiile cuştii în care zace Ilaşcu e Asia.

Dincolo de Ilaşcu, nici o altă urmă de latinitate.

Dincolo de Ilaşcu, o lume - lumi - cu vocaţia geniului dar şi cu geniul cotropirii. O Atlantidă?

Acest Ilaşcu se socoteşte român. O „vină" uriaşă pentru care justiţia de peşteră a pregătit rafala plutonului de execuţie.

Un român dar nu chiar din România ultimelor hărţi ci din Basarabia României de i se spune când Moldova, când Moldova de peste Prut; dar nu din ea ci din ţandăra de Moldovă boierească numită Transnistria.

Un român care e înainte de toate un om înarmat cu - numai - un steguleţ tricolor nu mai mare de-o palmă.

Condamnatul are nume de profet plesnind cerul cu bicele ploii, dar e blând, e plin de firesc şi, aflând că va muri, are puterea să *surâdă*, să-şi fluture acel steag de copil în mâinile roase de cătuşe.

Sunt sigur că braţul criminal va fi oprit, sunt sigur că Ilie Ilaşcu va trăi spre a-şi desăvârşi Lucrarea de căpetenie a tinerei lui vieţi, Unirea!

Dar orele, zilele trec şi Mai-Marii planetei nu ne aud. Războiul rece, sfârşit cu învingători şi învinşi încă produce frig. Ger.

Uriaşe manifestări de stradă, animate de tineri ne-au dovedit cât de gravă e ofensa la care e supus întregul popor român şi cât de limpede e mesajul transmis torţionarilor transnistreni: dacă un *singur* român e ameninţat, e primejduită întreaga suflare românească.

Condamnarea lui Ilaşcu e ultima picătură dintr-un pahar şi-aşa plin-ochi: poate ne va face să dăm un destin românesc tuturor ţărilor româneşti regăsindu-ne înţelepţia, curajul şi meşteşugul de a ne proiecta statura într-alt veac şi în alte milenii, aşa cum a visat-o, cu versul, Eminescu şi Ştefan, cu spada...

Gheorghe TOMOZEI

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CALENDAR

Comemorări și colinde

Continuăm să cităm din Agenda culturală redactată de serviciile de resort ale Ministerului Culturii, cu concursul inspectoratelor județene.

ALBA. Colocviu „Ovidiu Densusianu - 120 de ani de la naștere" - Biblioteca „Lucian Blaga" din Alba Iulia și alte biblioteci orășenești - 20 decembrie. Simpozionul literar „Radu Stanca", ediția a III-a - Casa de cultură din Alba Iulia - 21 decembrie.

BOTOȘANI. Festivalul interjudețean de colinde - Teatrul „Mihai Eminescu" din Botoșani - 18-19 decembrie.

CĂLĂRAȘI. Șezătoarea literară „Dosoftei - ctitorul versului românesc cult. 300 de ani de la moarte" - Liceul „Știrbei Vodă" din Călărași - 27 decembrie.

IAȘI. Salonul pictorilor ieșeni - Galeriile „Cupola" din Iași - până la 24 decembrie.

SATU MARE. Expoziția de carte „Crăciunul în literatură" - Biblioteca județeană din Satu Mare - 20 decembrie.

BREVIAR

Compoziții corale premiate

Premiile Concursului național de creație corală, organizat de Ministerul Culturii împreună cu Ministerul Tineretului și Sportului, Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor, Asociația Națională Corală, Academia de Muzică din București și Radiodifuziunea Română sunt următoarele: *Secțiunea pentru cor mixt a capella.* Premiul I - George Balint pentru compoziția „Paparuda" după culegerea de versuri populare a lui Nicolae Ursu. Premiul II - Grigore Cudalbu, pentru piesa „Cu drag, recitând...". Premiul III - Radu Simion, pentru „Rugăciune", text adaptat. Mențiune - Eugen Sandu, pentru „Cântec pentru fântână" după Grațiela Amalia Ștefan și „Zdreanță" după Tudor Arghezi. *Secțiunea cor de copii.* Premiul I - Gheorghe Dutica, pentru „Greierele și luna", pe versuri de Nichita Stănescu și Gheorghe Tomozei și „Jocuri de cuvinte", versuri Constanța Buzea. Premiul II - Emilian Constantinescu, pentru „Descântec de deochi", după Vasile Alecsandri și Liana Gota, pentru „Prévert en couleurs". Mențiune - Grigore Cudalbu, pentru „Cântec", după George Coșbuc. *Secțiunea cor mixt pe un text dat.* Premiu unic - DianaVodă, pentru „Cântec", după George Coșbuc.

BIBLIOGRAFIE

- Eugen Simion, *Întoarcerea autorului*, 2 vol, Editura „Minerva", București,1993, 336p + 286p, 980 lei
- Petru Popescu, *Revelație pe Amazon* (versiunea românească Radu Paraschivescu), Editura „Cartea Românească" , București, 1993, 405 p. 15oo lei.
- Henri Zalis, *Strălucirea Cristalului* Casa editorială, „Odeon", București, 1993 , fără preț.

TUR DE ORIZONT

Dl Fandarac se dă la critici

Rar îți este să citești niște rânduri mai triviale și mai pline de ură ca acelea semnate de Marcel Ion Fandarac în periodicul *ACUZ*, nr.4. „Criticul de pe strada... bordelurilor" se vrea o cronică literară la cartea lui Dan Silviu Boerescu, *La noapte pe strada Toamnei*. În realitate, criticul de ocazie M.I.Fandarac se comportă ca o persoană certată cu legea, insultând la tot pasul și sărind intempestiv și aprioric la bătaie: Dan Silviu Boerescu este „DSB sau Dăi-Să-Bea !". El „face mutră de copil handicapat" ori, jucându-se cu conceptele, procedează ca „ăla cu aia prin țărână" etc. Finalul este, din acest punct de vedere, apoteotic și wagnerian: „Pseudocartea aceasta se putea intitula chiar „Testamentul lui Bulă, însă Bulă ... scris cu inițiala P ! Ar fi fost mai haios, vorba știm cui... zău! Păcat, coane Boeresculeee ... ei?!". Nu vrem să ne hazardăm în supoziții medicale jignitoare. Până la proba contrarie, bănuim un conflict mai vechi între cei doi. Faptul că dl Fandarac o „frige" într-o publicație cu difuzare națională și nu în closetul unui penitenciar de drept comun ni se pare o simplă neglijență de decor. Dl Fandarac se vrea a fi un critic acid și neiertător.

Într-adevăr, cine i-a spus că stiloul poate fi o armă i-a spus bine. Din păcate, persoana cu pricina nu i-a dat și lămuririle necesare privind modul de folosire a redutabilei arme. Refuzând registrul metaforic al expresiei, dl Fandarac încearcă să-și extermine adversarul la modul propriu, implantându-i penița ucigașă în zone presupus sensibile și rușinoase. Nu știm la ce școală a învățat dl Fandarac aceste tertipuri. Bănuim că la nici una. Critica domniei sale, ca și diploma de studii o dovedesc cu prisosință.

Val Condurache și relatarea la mâna a treia

Val Condurache recidivează în revista *TIMPUL*, nr. 4, intrând în conflict cu logica încă din debutul articolului său, „De unde sare iepurele". După ce povestește ce i s-a spus despre Marin Sorescu într-o excursie săvârșită în Israel, simte nevoia să precizeze cu o sinceritate dezarmantă: „Relatarea mi-a parvenit la mâna a treia, așa că păstrez rezervele de rigoare asupra autenticității ei". Evident, autorul minte. Dacă ar fi păstrat rezervele amintite, Val Condurache nu ar mai fi scris articolul. Având rubrică fixă, Val Condurache se vede însă nevoit să o umple cu orice, procedând asemeni funcționarilor culturali de pe timpuri care cheltuiau tot bugetul alocat numai să fie prinși cu sold activ în noul an fiscal. Faptul că articolul trădează o simpatie secretă față de Marin Sorescu nu-l scutește pe Val Condurache de responsabilitate. Premisa falsă nu poate niciodată să dea o concluzie corectă - fie ea laudativă, fie insultătoare.

Același număr 4 al revistei ne pune în fața unui derutant „drept la replică" semnat de Gabriela Adameșteanu. Dacă talentata prozatoare are toate motivele să protesteze împotriva acuzelor directe ale lui Paul Goma, nu înțelegem ce vină are, totuși, Liviu Antonesei. El a publicat în revista pe care o conduce o scrisoare de protest. Atât. Cum poți să-i reproșezi că „deontologia profesională v-ar fi cerut, dle Liviu Antonesei, să verificați afirmațiile acestei scrisori sau cel puțin să cereți persoanelor citate, lui Gabriel Liiceanu în primul rând, propria sa relatare asupra faptelor aduse în discuție". Ce s-ar fi întâmplat dacă Paul Goma (iritabil cum e) și-ar fi extins acuzele și asupra altor scriitori în viață ? Gabriela Adameșteanu trebuie să știe că o revistă se face cu articole și nu cu „deontologii" partizane.

DIAC TOMNATIC ȘI ALUMN

REVISTA REVISTELOR

Caiete critice

A apărut numărul dublu (5-6, pe 1993) al prestigioasei reviste *Caiete critice*. Plin de cronici literare, informații, eseuri, comentarii, documente, „caietul"se impune ca singurul barometru cultural actual. Rețin atenția, din capul locului, eleganta cronică despre „Tânărul Cioran" semnată de Eugen Simion și ajunsă la episodul al patrulea, precum și cronicile lui Valeriu Cristea la Dan Laurențiu și Ov. S. Crohmălniceanu la „o proorociță optzecistă", Magda Cârneci. O recitire a „Schimbării la față a României" după șaizeci de ani, a provocării „omului românesc", istoriei și culturii sale este mai mult decât necesară. Cu atât mai mult cu cât Cioran „cade și el în istorie".

Interviul revistei cuprinde o amplă convorbire Petru Popescu-Valeriu Cristea. „Eu sunt unul din scriitorii care s-au afirmat de ambele părți ale cortinei de fier sau ale Atlanticului", declară Petru Popescu, unul dintre primii „tineri scriitori" ai anilor '70, mult citit datorită citadinismului și autenticității lui de adolescenții vremii, care își împrumutau „Prins" și „Dulce ca mierea e glonțul patriei". O discuție despre acea perioadă, marcată mai apoi de anchilozarea în naționalism și folclor, ce va duce la eșecul - nu în corpore - al generației '60, va trebui reluată în paginile acestei veritabile reviste de cultură. Căci, declară Petru Popescu: „oricât ai apăra un clasic, dacă el nu se apără singur, prin propria lui longevitate, n-ai ce să faci, clasicul va fi uitat. (...) Ceea ce mă interesează efectiv este literatura care reușește să-și lărgească modurile tradiționale de expresie și să abordeze subiecte sau perspective noi".

Rubrica de „document" este axată pe corespondența lui Mircea Eliade cu D. Micu. Regretatul profesor Al. Piru scrie despre „Eminescu. Vârstele poetului", încercând o interesantă împărțire cronologică a operei poetice eminesciene. Dan Laurențiu, Dinu Pătulea, Ilie Constantin (dintr-un volum apărut la Paris, în 1992), Srba Ignjatović și Mihai Cimpoi scriu scurte eseuri despre Doinaș, Mușina, Caraion, M. Ivănescu, Păunescu și Nichita Stănescu. Nicolae Bârna afirmă că Dumitru Țepeneag „este unul dintre cei mai importanți scriitori români ai perioadei postbelice" și o și demonstrează rafinat pe text. O iscusită lectură „din epoca demolărilor" semnează Bogdan Popescu.

Capitolul de „literatură străină" conține un eseu intitulat „O obsesie derridiană: critica literară și filosofia" semnat de Dan Grigorescu și o interesantă evocare a lui Dostoievski scrisă de D. Dostoievski, un strănepot al marelui clasic rus, în traducerea lui Al. Calaïs.

Rubrica de „arte și spectacole" este susținută de Radu Ionescu (referindu-se la avangarda artistică românească, ale cărei lucrări și facsimile apar în ilustrația numărului), Dan Dediu, Valentin Silvestru, Sebastian-Vlad Popa, Ludmila Patlanjoglu etc. La sfârșitul „caietului", un zig-zag informativ de bună calitate.

Inorog

Prilejuit de jubileul celor 125 de ani de existență ai Liceului „Cantemir-Vodă" din București, câteva tinere talente vegheate de profesorii lor preferați au făcut să reapară, după o absență îndelungată, revista liceului. Consemnăm din prefața „*La o renaștere*" a prof. Rodica Șerbănescu, directorul adjunct al acestui lăcaș de învățământ și cultură: „Un grup de tineri inimoși a decis să reînvie una din tradițiile cele mai frumoase a liceelor ce se vor de elită, aceea de a redacta o revistă proprie. Liceul «Cantemir-Vodă» a avut o asemenea revistă în care s-au încercat, alături de nume prestigioase ale culturii și învățământului românesc, tinere condeie, din care multe și-au câștigat mai apoi notorietatea la nivelul întregii țări". Urăm cutezătorilor „cantemiriști" mult succes, spre binele vocabulei române. ■

Literatorul

Săptămânal de literatură și artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul III, nr. 50 (119) 1993

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUȘ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU
GHEORGHE TOMOZEI

Redacția:
Lucian Chișu
Ion Cocora
Nicolae Iliescu
-redactori șefi adjuncți
Radu Băieșu
Nicolae Diaconu
Andrei Grigor
Valerian Sava
- redactori
Mihai D. Popescu
- machetare și secretariat
Vasile Blendea
- fotografie

Adresa redacției:
București, Piața Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 617.10.23; 617.60.10, int. 2243, 2248, căsuța poștală 33-20.

Administrația:
Direcția Pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. – PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: (40)-0-185673 București – Piața Presei Libere nr. 1, România

Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 2046.
ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată: Eugen Mațotă

© JORDAN

Tiparul executat la PROGRESUL ROMÂNESC SA București

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

Universitate, universalitate

Am scris mai demult un articol cu acest subiect pornind de la o conferinţă a lui G. Călinescu din 1947 (reprodusă de Geo Şerban în volumul *Aproape de Elada*). N-am reuşit să-l public decât fragmentar şi după oarecare vreme în „Ateneu". Două reviste bucureştene mi l-au refuzat, nici eu nu ştiu prea bine de ce. Îmi vine să cred că totul pornea de la ideea lui G. Călinescu, citată şi în articolul meu, cum că Universitatea este în România cea mai înaltă instituţie de cultură. Este sau ar trebui să fie, ziceam eu, introducând o nuanţă mai sceptică. „Aici sunt grădinile lui Academos, şi aţi face o mare eroare dacă aţi mânca seminţe pe cărarea unde va păşi în vreun secol viitor sandala unui Platon român" - scria marele critic, profesor atunci la Universitatea din Bucureşti. Nu va rămâne multă vreme. Peste doi ani „sandala" lui nu va mai păşi pe culoarul ce duce spre amfiteatrul Odobescu... Generaţia mea nu l-a putut asculta decât în conferinţele publice. Am ascultat, în schimb, mulţi profesori improvizaţi, oameni răi la suflet şi duri la cap. I-am uitat, aproape că nu mai ştiu cum îi cheamă. Nu despre ei vreau să scriu astăzi, ci despre Universitate ca instituţie de cultură şi despre spiritul care domneşte azi în ea. Care ar fi rostul ei în democraţia pe care ne străduim s-o construim, aici, la gurile Dunării?

G. Călinescu - îl citez din nou pe el - zice că misia Universităţii este să facă din tinerii studioşi nişte „contemplatori ai universalelor"... „Nu fiţi negustori, nu vă depărtaţi de vremea noastră... Să nu vă feriţi decât de platitudine, adică de conformare superficială. Fiţi studenţi universitari, aplicaţi-vă timpului cu universitatea spiritului vostru!" - îndeamnă el. Care-i rostul Universităţii, acum, şi ce îndemnuri am putea da noi tinerilor care ne ascultă în amfiteatre? M-am gândit mult după 22 decembrie la această chestiune şi, înainte de a-mi face o idee deplină, i-am ascultat şi pe studenţii noştri. Nu pe toţi, bineînţeles, ci numai pe aceia care cred că dialogul dintre generaţii este posibil şi util. Studenţii vor, mai înainte de orice, ca frecvenţa la cursuri şi seminarii să nu mai fie obligatorie. Au obţinut-o fără dificultate. Studentul vine, azi, când vrea şi la cine vrea, adică acolo unde simte că poate învăţa ceva. În rest, el face ce doreşte, poate lucra într-o redacţie, de pildă, sau poate sta, cum ar fi de dorit, în bibliotecă. Sunt destui studenţi care consideră că pot învăţa după cursuri şi că prezenţa într-o sală de seminar sau într-un amfiteatru ar fi o pierdere de vreme. I-aş contrazice, spunându-le că o prelegere bună este mai mult decât un text bun, este un mic spectacol (zice undeva Eco) în care intră şi o notă de teatralitate. Profesorul comunică, dar se şi *comunică*, se oferă pe sine ca model spiritual şi moral.

Şi, apoi, un curs creează o ambianţă, o mică societate spirituală în care profesorul şi studenţii trăiesc pentru o vreme împreună şi se împrietenesc. Se naşte o comunitate sau ar trebui, dacă am avea mai mult timp şi mai multă răbdare, să se nască. Maiorescu invita studenţii cei mai buni la masă şi, din când în când, îi lua cu el în călătorie. Între cele două războaie, profesorii organizau excursii de studiu în Grecia sau Italia şi multe vocaţii tinere s-au hotărât atunci. Cazul Eliade este elocvent. În ultimele decenii, de când cunosc mai bine lumea universitară, nu ştiu ca un profesor să-şi fi invitat studenţii într-o călătorie peste graniţă sau chiar să-i invite la el acasă, la un dejun. Eu, unul, oricum, n-am avut posibilitatea s-o fac. Abia dacă, o dată sau de două ori pe an, mă văd la o cafea cu un absolvent decis să nu părăsească visul de a scrie poezie sau critică literară...

Cu această precizare mă întorc la cursurile de literatură pe care mulţi le vor, pe drept, înnoite, modernizate ca spirit şi structură. Problema este cum. Unii cred că, înnoind programele, înnoim automat şi cursurile care trebuie să urmeze, se ştie, litera programelor. Sunt sceptic faţă de această soluţie şi iată de ce: o programă bună nu naşte un profesor bun şi nici un student învăţat. Programa este, în fond, un ghid pe care trebuie să-l însufleţească un student curios, receptiv şi un profesor care are ştiinţă de carte, tact şi, vorba lui G. Călinescu, vocaţia universalelor. Asta nu înseamnă că o programă de literatură poate fi oricum. Ea trebuie să cuprindă, în esenţă, scriitorii exemplari şi fenomenele mari de cultură. Mă rog, ordinea este inversă, dar nu trebuie să ne formalizăm prea mult, căci fenomenele în literatură sunt, în cele din urmă, manifestări ale marilor spirite creatoare. O programă nu poate cuprinde, totuşi, toţi scriitorii români şi, atunci, e nevoie de o selecţie şi de o eşalonare pe ani de studii şi pe semestre. La acest punct părerile diferă şi limbile se încurcă. Unii zic că trebuie să dăm mare atenţie trecutului şi că un student care nu ştie cine a fost Baronzi nu poate să promoveze. Literatura română, în imaginaţia lor didactică, este o piramidă în poziţia ei normală: se îngustează pe măsură ce se apropie de actualitate. Să pornim, cu alte cuvinte, de la fenomenele incipiente de cultură şi să deschidem progresiv spiritul tânăr spre valorile moderne, mai numeroase şi mai complexe. La această observaţie, un profesor, specialist în secolul al XX-lea răspunde (în dezbaterea citată la început) că nu se întâmplă nimic grav dacă un student nu ştie încă cine este N. Velea, dar este inadmisibil să nu ştie cine a fost Baronzi. În ce mă priveşte, consider că un student în filologie trebuie să cunoască şi pe Baronzi, cel „productiv ca o uzină", dar şi pe Nicolae Velea, povestitor de talent, figură marcantă în generaţia '60.

Chestiunea este până unde împingem studiul literaturii actuale şi cât spaţiu acordăm scriitorilor postbelici în programa universitară. Un coleg care a călătorit mult în străinătate remarcă sarcastic că universitatea americană nu-şi poate permite să se ocupe de scriitorii actuali sau, mai exact, de cei mai tineri dintre ei. Ar trebui, în consecinţă, să luăm aminte şi să ne oprim la timp. La timp înseamnă la scriitori a căror valoare nu mai este pusă în discuţie. O formulă propusă într-un proiect de programă întocmit de mine şi de alţi profesori cu câţiva ani în urmă („tendinţe noi în poezia şi proza tinerilor") a stârnit nedumerirea şi, în cele din urmă, protestul celor care consideră că o bună instrucţie nu se poate face decât prin cunoaşterea temeinică a valorilor din trecut.

Ce-aş putea răspunde la toate aceste întâmpinări? Că sunt universităţi în lume (de pildă cele germane) care nu evită valorile controversate ale actualităţii, după principiul sănătos că un om cult trebuie să cunoască şi pe marele Goethe, dar şi pe agitatul, contestatarul Enzensberger. Îl voi cita din nou pe Barthes (şi asta numai pentru a dovedi cât de cosmopolit pot să fiu). El imagina un curs universitar (şi o istorie a literaturii) care să înceapă cu Sollers şi să ajungă la primele texte de limbă franceză. Câştigul ar fi că, edificaţi asupra prezentului, tinerii vor descoperi cu alt spirit operele trecutului şi le vor judeca în funcţie de sensibilitatea şi de valorile spirituale ale lumii în care trăiesc. Studiind textele medievale, ei nu vor fi rupţi de literatura ce se face sub ochii lor şi nu vor primi cu ostilitate noile experimente artistice. Faimoasa *întârziere estetică* ar fi astfel abolită. Operele noi nu vor mai aştepta optzeci de ani pentru a fi înţelese şi acceptate... Nu va mai fi nevoie de o generaţie sau chiar de două pentru ca poetul şi cititorul de poezie să fie pe aceeaşi lungime de undă estetică...

Ideea lui Barthes este demnă de luat în seamă într-o privinţă cel puţin: un student care nu înţelege esteticeşte pe Ion Barbu nu va interpreta bine pe Antim Ivireanu şi cine n-a auzit de Nichita Stănescu nu va putea citi satisfăcător nici *Istoria ieroglifică*. Indiferent de unde porneşte (de la *Scrisoarea* lui Neacşu din Câmpulung pentru a ajunge, după patru ani, la ultimele scrieri notabile sau invers), cursul de literatură nu poate fi străin de problemele estetice ale timpului său şi nu trebuie să ţină spiritul tânăr departe de formele de înnoire pe care le încearcă literatura. Cine examinează retorica lui Antim Ivireanu trebuie să fie la curent cu proza textualistă pe care o fac azi tinerii prozatori, pentru a putea observa evoluţia naraţiunii... Micşorăm, în acest fel, valorile din trecut, supralicităm scrierile încă nesigure ale literaturii de azi, aşa cum se tem unii dintre colegii mei? N-aş crede. Şi, apoi, ce înseamnă *valori sigure*? Cu cincisprezece ani în urmă (şi chiar cu mai puţin de atât) Nichita Stănescu nu era o valoare sigură pentru alcătuitorii de programe şcolare. Îmi amintesc ce dificultăţi întâmpinam, şi eu şi alţii, când îl propuneam ca subiect pentru cursurile şi seminariile de literatură contemporană. E prea tânăr, ni se spunea, nu-l putem pune în rând cu scriitorii consacraţi. Azi îl punem, nimeni nu găseşte nepotrivit ca Nichita Stănescu să fie *predat* la Universitate... Suntem, în schimb, temători faţă de alţii. Nu pot fi convins nici în ruptul capului că, iubind pe Baronzi, trebuie să ţinem studenţii filologi departe de fenomenul viu al literaturii. Nu de altceva, dar ne pierdem simţul universalelor şi nu mai ştim pe ce lume trăim.

Vreau să spun ceva şi despre problema prezenţei sau absenţei studenţilor din amfiteatre. Dreptul lor de a alege este în afară de discuţie. Nu i-aş îndemna, totuşi, să trăiască departe de Universitate şi să se prezinte doar la examene, deoarece seminarul este ca o slujbă religioasă (are dreptate G. Călinescu) la care trebuie să asişti dacă vrei să capeţi har şi să coboare în spiritul tău duhul sfânt; altminteri este ca şi când ai asculta slujba la radio sau ai urmări-o, în fotoliu, în faţa televizorului... Un seminar este, s-a spus de atâtea ori, un mic laborator unde se învaţă cum se analizează o carte. Este şi acest aspect, dar mai important mi se pare altul: seminarul este un spaţiu de dialog dintre maestru şi elevii săi (reiau distincţia lui Lacan). Profesorul bun (maestrul spiritual) este acela care confirmă soluţia pe care elevii săi sunt pe cale s-o descopere singuri.

Seminarul este un loc de dialog, sau ar trebui să fie, locul în care dialogul intelectual este posibil, inclusiv acela despre metodele de analiză. Poate studentul să-l evite, cu scuza că află din cărţi ceea ce vrea să ştie? Poate, dar el ratează şansa de a-şi verifica spiritul critic şi de a-şi forma un stil al dialogului. Este, apoi, în sprijinul acestei idei, şi un alt element: sentimentul solidarităţii şi sentimentul competiţiei loiale. Trăind

continuare în pagina 6

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Literatură şi adevăr

C. I. Bogdan
NEAMURI TRECĂTOARE, ediţie definitivă
Ed. Porus
Bucureşti, 1992

Neamuri trecătoare e unul din acele romane de observaţie în care ai impresia că autorul pune totul sub lentila focală a microscopului. Personajele sunt astfel analizate până la cele mai mici detalii, mărirea calităţilor sau defectelor prilejuind evidenţierea amănuntelor care de obicei ne scapă sau cărora nu le acordăm importanţă. Aşa procedează C.I. Bogdan, mai ales când îşi construieşte eroul principal, pe modestul medic chirurg Mârşa. Acesta e un „caz" demn de toată atenţia. Mârşa se arată, la prima vedere, preocupat de onorabilitatea profesiei lui, însă, în realitate, înlăuntrul sufletului său e ros de ambiţii nemăsurate. Reuşita în viaţă e dată de fondul ascuns, de acolo de unde prinde contur strategia carierei viitoare, bazată pe lipsă de scrupul, pe calcul meschin, pe o serie de mărşăvii care-l vor propulsa în vârful unei strălucite cariere ştiinţifice. Printr-un veritabil concurs de împrejurări, modestul medic de provincie îşi arogă meritul de a fi prelungit viaţa unui bolnav de cancer, al cărui ginere deţine o importantă funcţie politică. E luat la Bucureşti şi numit director al unui institut de cercetări medicale, devine profesor universitar şi autor (prin furt intelectual sau consimţit) de studii şi comunicări. Pentru a-şi ascunde incompetenţa, „profesorul" se înconjoară de nulităţi şi se debarasează de valori, făcând mai departe jocul dublu al aparenţelor devansate de rapacitatea scopurilor ascunse. Nimic nu poate opri ascensiunea şi chiar „gloria" personajului deşi, în mai multe rânduri, răsunetul gafelor pseudo-omului de ştiinţă face înconjurul lumii în care trăieşte. Practic, autorul plusează punându-şi personajul sub microscop, curios de a ţine sub observaţie întunecimile sufletului omenesc. Cum este posibil ca un individ atât de modest înzestrat intelectual să reuşească şi, implicit, să păcălească atât de multă lume? Această întrebare din subsidiarul cărţii merită un comentariu mai amplu. Mârşa este exponentul romanesc al unor situaţii reale, perpetuate în societatea totalitaristă. Indivizi ca el au existat cu nemiluita până-n structurile cele mai de sus ale societăţii comuniste. Acesta este subiectul de fond al cărţii, care atrage atenţia asupra faptului că o aberaţie introdusă într-un sistem logic, de orice categorie ar fi el, dacă nu e stopată la timp, se poate integra acelui sistem arătându-şi răul mai târziu şi într-un mod dezastruos. Ca un cancer pe care organismul îl poate tolera dar nu-i poate supravieţui. Ideea de funcţiune în sine prevalează asupra sensurilor unei funcţiuni. Dacă lucrul a fost posibil, el s-a datorat infestării organismului social de tarele imoralităţii, ale injustiţiei şi terorii, ale instinctelor primare, menite a asigura contraponderea adevăratelor calităţi. Romanul se transformă în parabolă, adevăratul sens fiind străveziu prin plasarea acţiunii în mediile destinate să lupte pentru sănătatea oamenilor. Problemele de deontologie profesională devin unele de sanitate morală, iar cartea lui C. I. Bogdan se încheie cu o tristă meditaţie. Forţele răului înving, cum de fapt învinseseră până în decembrie '89, iar autorul renunţă la concesia făcută de mulţi prozatori cititorilor lor care aşteptau, măcar în acest plan, un act de justiţie. El nu apare deoarece cartea se doreşte un moment de adevăr.

Lucian CHIŞU

Tristeţea timpului lăuntric

Ion Brad
VASE DE TANAGRA
Ed. Iriana
Bucureşti, 1993

După ce a trecut prin mai mult de patru decenii de literatură şi a fost ispitit de roman, de teatru şi de vremuri, Ion Brad a rămas *poet*. Unul dintre cei autentici, pentru care poezia înseamnă vocaţie, dar şi neîntreruptă construcţie de sine, atenţie trează la zvârcolirile timpului istoric şi deopotrivă, întoarcere calmă către curgerea vremii lăuntrice. Volumul antologic *Rădăcinile cerului*, apărut la Editura Eminescu spre sfârşitul anului 1989, nu a avut parte de atenţia pe care ar fi meritat-o. Străbătând cincisprezece cărţi (cu un adaos de inedite), selecţia operată pentru acest volum arată, cu consecventă pregnanţă, atât treptele evolutive cât şi constantele liricii lui Ion Brad. O poezie cuprinsă aici, *La vârsta poetului*, poate fi o bună definire de sine: un necesar vizionarism, dar nu de paradă, rezultă din raporturile poetului cu timpul, pe a cărui axă sensul privirii este inversat - dinspre viitor spre prezent: *La vârsta poetului/ Nici nu se poate muri./ Anii lui şi-au făcut aureolă din visuri./ Vechea-ntrebare, cu craniul în mână,/ „A fi sau a nu fi"/ A rămas ca trena unei comete/ Pierdută între două abisuri/ (...) Poetul e trimis din viitor.*

Acelaşi sens al privirii pare a fi semnul de adâncime al poeziilor cuprinse în volumul *Vase de Tanagra*. Timpul se desface şi aici în două şuvoaie ce se toarnă în mătci tematice distincte. Una - a timpului istoric, năvălind agresiv dinspre fiecare clipă ce vine şi aducând cu sine aluviuni de cabotinism, frivolităţi, violenţe şi imposturi; *Oameni ciudaţi scot pe nări/ Panglici colorate. Cântă şi plâng. Dau/ Cu cuţitul să vadă culoarea sângelui./ Un strănepot îşi ispiteşte bunica/ Să urce cu el în căpiţa de fân./ Plouă cu broaşte prin expoziţii./ Se pietrifică roua./ Câţiva îngeri/ Au fost arestaţi în tinda bisericii. (Abis).* Aceeaşi poezie cuprinde şi cealaltă temă, dominantă în volum, a retragerii în timpul interior, al iubirii. E o mişcare bacoviană, de expresie modernizată, dar cu acelaşi efect: înăuntru - o altă agresiune, înfruntată însă cu amar şi neliniştit amuzament: *Cu albii uscate de râuri/ Mi-au încercuit hotarele zilei./ Spre casa iubitei mă poartă fantasmele./ Oftatul zideşte ruine. Râd şi mă speriu/ De-atâtea oglinzi ce-mi muşcă privirile...* Dinspre un viitor împuţinat, prezentul e năpădit de calme presimţiri şi se umple de chipurile estompate ale trecutului pe care poetul încearcă dramatic să-l reconstituie în jurul unui sens. Dimensiunea erotică devine componenta cea mai puternică a acestui demers reconstitutiv. Căutarea e neliniştită, presată de eternitatea care se apropie şi care somează, parcă, nevoia imperioasă de certitudini: *Bolnav de întrebări fără răspuns,/ Nimic nu-mi este astăzi îndeajuns (...)/ Nici ceasul tainic când te-aştept pe tine/ Şi nu ştiu, vine clipa ori veşnicia vine... (Bolnav de întrebări).* Ca efect, elementul erotic aleator, incidental, îşi pierde consistenţa şi semnificaţia aflată prea aproape de efemer. Nu iubirile, în durata lor repede şi finită, „cresc" liric în aceste poezii, ci *iubirea*, ca fiinţă a cărei existenţă se cere re-plămădită din frânturile de certitudine risipite prin memorie: *Amintire, suflet fără trup/ Flăcări pe comori de altădată (Suflet fără trup).* Cu tăişul timpului în faţă, poetul are nevoie de această re-plămădire, pentru a se reda pe sine eternităţii. De aici permanenta încercare de a identifica sacrul în profan, de a găsi sentimentul mistic al iubirii o religie. Încercare dramatică, desigur, dar dramatismul acestor poezii nu e deloc declarativ, ci vine dintr-un nivel secund al cuvintelor şi al frazelor poetice care curg autentic fiindcă şi starea lirică este autentică. Dintr-o astfel de consecventă adecvare se construieşte, de fapt, autenticitatea întregului volum, după lectura căruia fraza critică poate fi complet despovărată de prudenţe: sunt admirabile aceste „vase de Tanagra" în care poetul Ion Brad îşi toarnă tristeţile şi întrebările existenţiale.

Andrei GRIGOR

O carte document

CÂT ÎI MARAMUREŞUL...
Academia de Ştiinţe a Moldovei, Institutul de Etnografie şi Folclor,
Chişinău, 1993

Participanţii la primul Simpozion naţional de etnografie (Sighet, 1991) au sperat că vor putea obţine aprobarea grănicerilor ucraineni să viziteze satele maramureşene aflate în dreapta Tisei: Biserica Albă, Apşa de Jos, Apşa de Mijloc, Podişor, Plăiuţi şi Cărbuneşti, să vadă locul unde fusese Iulian Filip, Andrei Hâncu, Eftim Junghietu, Sergiu Moraru, Andrei Tamazlâcaru.

Localităţile amintite, încorporate, după pacea de la Versailles, Cehoslovaciei, după 1940 Ungariei iar după 1945 Uniunii Sovietice, sunt mândre sate maramureşene, cu oameni harnici, agricultori, crescători de vite, plutaşi (cei din apropierea Tisei), constructori neîntrecuţi. Constrânşi să trăiască sub alte stăpâniri, în alte orânduiri politice şi sociale, şi-au păstrat identitatea culturală, au rămas români maramureşeni.

Culegerea realizată de cercetătorii de la Chişinău, între anii 1984 şi 1987, surprinde o bogăţie de manifestări spirituale, de aspecte ale civilizaţiei rurale: tradiţii calendaristice şi de muncă, teatru folcloric, rituri de trecere, lirica diversă, genul epigramatic, basme, legende, povestiri, balade, strigături, folclorul copiilor, inventarul agricol şi păstoresc, melodii şi cântece.

Raportând lirica din colecţia de acum la mai vechile culegeri maramureşene (Al. Ţiplea, Tit Bud, Ion Bârlea, Béla Bartók, Tache Papahagi, T. Brediceanu), constatăm unitatea desăvârşită a ei, atât cu formele clasice cât şi în genere cu lirica transilvăneană, o unitate conferită de „codul general retoric al poeziei orale româneşti"(Mihai Pop). În colinde întâlnim piese ale repertoriului cunoscut, refrene consacrate (Hai lerui Doamne), formule de încheiere, în cadrul obiceiurilor de Crăciun şi Anul Nou s-au conservat formele de teatru popular, Capra, Ursul, Cocostârcul, Vifleemul, în poveşti întâlnim cunoscute figuri mitologice: Făt-Frumos, Fata Pădurii, Omul Pădurii, Mama Pădurii, în legende este arhiprezent Pintea, în snoave protagoniştii Păcală şi Tândală, în cadrul nunţii ritualul este structural maramureşean, în strigăturile la joc apare frecvent refrenul „Ţura, ţura şi ţura", un dans se joacă „româneşte pe sub mână", în cântece apar la tot pasul toponimice ale spaţiului românesc: Baia Mare, Murăş, Ardeal, Bistriţa, Cluj, Oradea. Toate acestea sunt cu atât mai demne de relevat cu cât cultura maramureşenilor din satele din dreapta Tisei există în condiţii vitrege. Ea şi-a păstrat

Mânăstirea Peri, ctitorie a familiei voievodale a lui Dragoş, care din anul 1391 a primit din partea Patriarhiei de Constantinopole dreptul de Stavropighie. Cerberii graniţei şi cei care ridică bariere în calea cunoaşterii fraţilor nu s-au lăsat înduplecaţi. Ei nu ştiu sau refuză să ştie că „etnologii" nu sunt în stare să facă rău nimănui, nu se pot preface, nu ştiu să mintă şi nu pot urî pe alţii, fie dintre semenii lor, fie dintre celelalte popoare" (P. Caraman). Dacă atunci ni s-a refuzat cunoaşterea nemijlocită a plaiurilor maramureşene şi a maramureşenilor de dincolo de Tisa, ne consolăm cu imaginea mediată a lor, pe care ne-o prilejuieşte culegerea de folclor, realizată de un grup de etnologi de la Chişinău: Nicolae Băieşu, Gr. Botezatu, Ion Buruiană, Victor Cirimpei, Nic. Demcenco, originalitatea, pecetea românească, influenţa ocupanţilor vădindu-se doar la nivelul limbajului, prin prezenţa unor rusisme şi ucrainisme.

Colecţia aceasta ne prilejuieşte cunoaşterea unor varii forme ale artei populare şi se constituie, totodată, într-un document al rezistenţei în faţa unei politici sistematice de deznaţionalizare. Dorul de ţară, de fraţi este adesea exprimat, ca în următorul text: „Aşa-mi vine câteodată/ Să mă sui în munţi cu piatră,/Să mă uit cu ochii roată,/ Să mă uit peste hotară,/ Să-mi văd iubita mea ţară." Cântecele de înstrăinare dobândesc în acest spaţiu accente particulare, de mare dramatism. În totul, cartea este un document.

D. IORDAN

„Neamul lui Iona"

Arcadie Suceveanu
SECUNDA CARE SUNTEM
Uniunea Scriitorilor, colecţia „Poezii de duminică"
Chişinău, 1993

Aceşti irozi se fac a nu vedea, /Aceşti irozi nu vor să ia aminte/ Că Burebista doarme-n tâmpla mea, / Că Eminescu-mi curge prin cuvinte. Aceste versuri ale lui Arcadie Suceveanu ar putea fi unul dintre cele mai potrivite motto-uri pentru o eventuală antologie a poeziei basarabene. În ele se cuprind un puternic sentiment naţional, un ideal politic ocrotit în simboluri spirituale şi, deopotrivă, un model estetic. Poezia lui Arcadie Suceveanu se lasă străbătută de toţi aceşti vectori determinanţi, dar nu încetează să-şi construiască o puternică structură individualizatoare. E de remarcat, mai întâi, o impecabilă desfăşurare prozodică, în ale cărei cadenţe tradiţionale păstrate aproape constant în cele douăzeci şi patru de poeme poetul poate exprima un registru foarte divers de stări şi atitudini, de la nostalgia sau calma împlinire erotică la reflecţiile despre rosturile poetului sau dramaticul efort de păstrare a fiinţei etnice. E aici un secret care nu se lasă uşor dezvăluit, dar al cărui mod de alcătuire s-ar putea să fie contopirea lexicului îndrăzneţ cu cel de o fermecătoare vechime. Efectul nu rămâne însă doar la nivel formal, ci atinge zonele emoţionale cele mai profunde. O poezie transpune alegoric condiţia tragică a spiritului naţional: *Şi-atuncea a venit un peşte mare/ Şi ne-a-nghiţit pe noi, peştii cei mici,/ Şi iată-ne de veacuri stând aici,/ În burta lui, şi nu avem scăpare. (Neamul lui Iona).* Alta vorbeşte despre aceeaşi zguduire a fiinţei învăluite de colinde venite din străfundurile istoriei: *Dar ninge-n noapte fără vindecare/ Cu lerui-ler peste-un sfârşit de veac./ Mi-e dor... Şi-adorm cu fruntea pe ninsoare,/ Decapitat de-acest colind sărac. (Colind)*

Poezia erotică a lui Arcadie Suceveanu se caracterizează printr-o încântătoare respiraţie simbolistă. Poetul dovedeşte un bacovianism modern, mai concentrat în sentimente şi mai diversificat în limbaj, răpus însă de aceleaşi tristeţi sfâşietoare pe care le exprimă într-o retorică reţinută, domoală. *De dragul tău, Mortul din Tâmple, Flori din Grădina răstignirii, Catedrală medievală* sunt poezii în întregime citabile pentru forţa lor emoţională şi pentru capacitatea de a individualiza talentul poetului. Chiar şi o singură strofă din *Vitraliu autumnal* poate da însă o impresie asupra acestor calităţi: *Stă viermele cifrat în mărul care/ E-un ultim adevăr al toamnei... Şi/ Din tâmpla mea începe-a viscoli,/ Şi-o mână încuie focu-n lumânare.*

În loc de încheiere nu-mi rămâne decât să citez şi să subscriu la prezentarea pe care un alt literat basarabean, Leo Butnaru, o face plachetei de versuri a lui Arcadie Suceveanu: „Rafinamentul artistic, ca dovadă a unei culturi poetice de înaltă probă, plasează creaţia relativ tânărului autor în cel mai larg circuit literar românesc."

N. IOANA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Un om nou într-o lume nouă: Dumitru C. Moruzi

Mihai CIMPOI

Proza, publicistica și poezia lui Dumitru C. Moruzi au toate caracteristicile basarabenismului literar: mesianism, românism patetic exprimat în volute retorice și ofuri sentimentale, cultul culorii locale, preeminența motivelor *înstrăinării*, paseismul, preferința pentru notația realistă și lirică. Dumitru C. Moruzi se naște în Iași la 2 iulie 1850, tatăl fiind prințul Constantin Moruzi, grec de origine, iar mama, Ecaterina Sturza. Copilăria și-o petrece la moșiile părintești Ciripcău și Cosăuți din Basarabia sau la Chișinău în timp de iarnă. Își face studiile la Liceul Sf. Louis din Paris. Este, în funcție de împrejurări, funcționar în cancelaria nobilimii din Soroca, translator pentru limba română în cancelaria diplomatică a armatei ruse, administrator de plasă la Constanța, subprefect la Sulina, ultimii ani trăindu-și-i în uitata căsuță din fundul Tătărașului ieșean. Moare la 9 octombrie 1914. Romane sub formă de studiu social: *Înstrăinații* (scris în 1909; apărut: ed. I, Vălenii de Munte, 1910, ed. II: Iași, 1912), *Pribegi în Țară răpită*, 1912, *Moartea lui Cain*, 1914, nepublicat, Studiul *Rușii și românii*, 1906, culegerea de versuri *Cântece basarabene*, 1912, nuvele apărute sub genericul *Din amintirile unui bătrân* în revista *Neamul românesc literar* (Vălenii de Munte) 1909-1910 și în *Arhiva ieșeană*, 1911, proza memorialistică *Curtea domnească din Iași, Ulița mare și Podul verde*, 1913, opera muzicală *Cetatea Neamțului*, opera comică *Pescarii din Sulina* ș. a. Marea temă a înstrăinării capătă o expresie originală prin proiectarea ei naturalistă pe ecranul mai larg al apusului unei lumi specifice: cea a boierilor de viță veche și - în genere - a unei lumi românești bine rânduite și temeinic axate pe o etică milenară. Conștiința năruirii iminente, a intrării într-un timp crepuscular, colorează narațiunea în tonuri de lamento universal, elegiace prin excelență. În fiecare secvență se prefiră, subversiv, câte-o rază de amurg, care până la urmă incendiază atmosfera generală, mutând totul într-un registru minor al nostalgiei după un timp iremediabil pierdut. Un văl de *sfumato* se așează peste realități, transformând prezentul într-un prezent de mult consumat și apus, revolut, de fapt revolut-izat cu precipitație ostentativă. Este un timp narativ pe cât de real pe atât de ireal, suspendat printr-o substituire surprinzătoare a lui *acum* prin *altădată* sau prin "e cam demult de atuncea", a lui *este* prin *era*. Lumea aceasta a coconașilor, vechililor, starostilor, preoților, țăranilor-prooroci, în majoritatea lor basarabeni (la care se mai adaugă țiganii și fanarioții), se retrage într-o oază socială patriarhală, într-un otium specific, având și un comportament și o vestimentație pe măsură, ciudată, cumulând mai multe mode și stiluri: „Nalt, spătos și roșcovan la față, era vânjos de rupea potcoava în două, cu toată barba lui cea lungă și toate pletele sale lungi și totdeauna bine îngrijite, mai albe decât cea dintâi zăpadă de iarnă înainte de a i se fi deschis pârtia pe dânsa. Portul lui nu era nici de preot, nici de călugăr, dar nici de mirean: niște ițari de aba albă, un ilic și un mintean de șiac cafeniu, cum poartă răzeșii din Basarabia, și pe deasupra un fel de läiber tot de șiac, care însă nu semăna întocmai nici a rasă călugărească, nici a caftan rusesc și nici a suman moldovenesc, amintindu-le totuși pe tustrele" sunt evident prooroci din stirpea mai veche a lui Zamolxe. În nuvelistică, personajele nu au contururi fizice precise: sunt înfățișări spectrale, siluete din „lumea amintirilor". *Înstrăinarea* este potențată prin două *topoi* caracteristice: *drumul* și *întoarcerea acasă*, prozatorul înfățișând, după cum observa Călinescu, călătoriile cu mult pitoresc, iar vehiculele fiind portretizate ca niște personaje. Basarabia, sub „năpădirea rusească" este prezentată ca un univers închis în sine, ca un Heimat, ca o Ithaka multrăvnită, ca pe un adăpost intim, adevărată casă românească „hrănindu-te din ceaunul mămăligii străbune" și rostitoare a nici unei „Vorbe de altă limbă decât graiul cel dulce românesc". E adevărat oare că în bună parte „romancier nu este în nici un fel", după cum spune același Călinescu în *Istoria literaturii române*, este adevărat că „toată valoarea romanului *(Pribegi în Țară răpită)* stă în documentația asupra boierilor și țăranilor din Basarabia"? E drept că Moruzi își romanțează amintirile în stilul lui Filimon și că substituie - adăugăm noi - ficțiunea cu biografismul memorialistic în spiritul lui Constantin Stere, fiind și prin aceasta un literat *basarabean*. Secvența evenimențială sau portretistică, pe care ne-o oferă Moruzi, este ceva intermediar între fișa caracterologică naturalistă și sociogramă sau studiu social. Secolul nostru reclasează, totuși, cazul Dumitru C. Moruzi, recunoscându-i noi valențe din perspectiva realismului așa-zis brutal al americanilor, al romanului verist italian, "noului roman spaniol", ciné-verité-ului sau al literaturii evenimentului de tipul celei cultivate de Norman Mailer, Malaparte, Remarque sau de prozatorii universului concentraționar. Neorealismul, prin cultul formulei documentare, nude, dure, ultrarealiste reportericești deschide un nou orizont de receptare prozei socio-caracterologice a lui Dumitru C. Moruzi.

Lumea reînviată de Moruzi și arătată „așa precum a trăit, a simțit și a cugetat", cu metehnele și cusururile ei, cu pornirile sale frumoase și mărețe, dar hulită pe nedrept, „mult zbuciumată de împrejurări și care nici n-a avut parte și de liniștea mormântului" este radiografiată cu o minuțiozitate și o răceală veriste. Într-o frază aci fluentă, mustoasă și plină de vervă crengiană, aci rigidă, incoloră și înecată în verbalism excesiv, Moruzi surprinde, printr-un inventar sociografic și (auto)biografic romanțat, o lume întreagă de chipuri și fantome peste care coboară vălul idealității și al rânduielii sacre: moși pitorești „cu inima de aur și mintea sănătoasă", păstrători de datini și înțelepciune, coconași și cocoane mărunte, boieri de rang mare având os domnesc sau numai fumuri aristocratice, domnitori, demnitari și intelectuali de felul lui Mihalache Sturza, Grigore Ghica și Mihail Kogălniceanu, bonjuriști și „surtucari" cu idei socialiste, „ruginiții" și „cosmopoliții", agi, cinovnici ruși și amploiați nemțești, cafegii armeni, beizadele turcești și dascăli greci, franțuji flușturatici, negustori, calfe, sluji boierești, țigani afirmând credința că se trag și ei din vița veche, primadone italiene, oameni vrednici și luminați cu dragoste de țară, păstrând câte un buzdugan în pod de pe vremea lui Ștefan cel Mare. Moruzi radiografiază adânc, pigmentând sociograma cu lirism și umor spre a reliefa mai bine mentalitatea, așezarea piramidală a societății, moravurile, tabieturile, partizanatele politice, predispoziția spre „înstrăinare", avânturile și lâncezirile conștiinței naționale, lupta dintre ideile „noi" și „vechi" în epoca domniei lui Mihalache Sturza și în perioada postpașoptistă: „Cercetând stările sufletești, ai fi găsit, desigur, că, în Moldova cel puțin, afară de Mitropolit și de Episcopi, cari nu puteau râvni la un scaun lumesc, erau mai mulți candidați la domnie decât alegători. Toți aceia cari avuseseră vreun strămoș sau scaunul păpucă sau răspăpucă. Mai erau și alții, fără strămoși miruiți, ca, de pildă, Lascar Catargiu, Anastase Panu și până și Vasile Alecsandri, marele poet, acesta însă fără voia lui. Aveau fiecare partizanii lor printre bonjuriști. Toate crâmpeiele acestea ale partidului bonjurist susțineau, cu multă dreptate, că neîngăduindu-li-se un principe străin, trebuie să se ridice un băștinaș; dar numai dintre aceia fără nici o legătură cu trecutul. *Un om nou pentru o lume nouă*, aceasta era lozinca lor. Dar nici în găsirea acelui *om nou* nu se puteau înțelege, fiecare propunând pe un altul, cu gândul ascuns să împiedice pe vecin să se aleagă, doar vor cădea toți unul după altul, și-l vor alege pe dânsul" (*Înstrăinații*, partea I, cap. XIII). Dăm astfel nu doar de o frază sfătoasă, domoală sau dură, obiectivă, rece, atât de caracteristică prozei basarabene, ci și de una acidă, violentă, caragialeană, semn că registrul narativ al lui Moruzi e complex și variat.

În ciuda tranșantei separări a „memorialistului vieții românești din Basarabia" de „romancierul" fără ficțiune, intrigă și compoziție, după cum considera Eugen Lovinescu în *Istoria literaturii române contemporane* (București, 1989, p 174) credem că Moruzi trebuie considerat azi ca un autor de proză romanescă în stilul realist „brutal", sociografic sau verist cu propensiune spre eseistică. Mai aproape de orizontul de azi de receptare este N. Iorga care-l consideră pe boierul basarabean bogat în amintiri, pe „prințul" fanariot și „cneazul" rus izolat în căsuța sa din Tătărașii Iașului ca un hidalgo, că a dat o serie întreagă de note asupra vieții trecute „în care sinceritatea adâncă se ridică de la sine la înălțimea unei adevărate literaturi, o remarcabilă putere de construcție se adăuga la sensul adânc și duios al vieții, dând pagini care vor rămânea" (*Istoria literaturii românești contemporane*, București, 1985, p. 199). ■

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Emil Turdeanu: „Libertatea nu înseamnă să faci orice"

Luni, 22 noiembrie a.c., într-o ședință solemnă a senatului său, Universitatea din București a conferit profesorilor Alexandru Ciorănescu și Emil Turdeanu titlul de doctor honoris causa pentru contribuția deosebită la dezvoltarea cercetării literare românești. Născuți amândoi în luna noiembrie 1911 și absolvenți amândoi ai Universității bucureștene, cei doi savanți (care sunt și buni prieteni de peste șase decenii) au făcut studii de specializare în străinătate și n-au mai revenit în țară după brutalele schimbări politice din 1948, desfășurându-și aproape întreaga lor carieră științifică în prestigioase instituții de peste hotare: Al. Ciorănescu – profesor de literatură franceză și comparată la Universitatea La Laguna din Spania și Emil Turdeanu – cercetător (maître de recherche) la Centre National de la Recherche Scientifique de la Paris, specializat în vechea literatură slavonă și slavo-română. Autorități unanim recunoscute în domeniile respective de activitate, cei doi savanți nu au uitat nici o clipă țara și cultura ei, dedicând numeroase și importante cercetări literaturii noastre, dintre care se pot semnala monografiile *V. Alecsandri* și *Ion Barbu* de Al. Ciorănescu (tipărite în limba engleză la New York) sau *Studii de literatură română și de scrieri slave și grecești* de Emil Turdeanu (apărute în limba franceză la Leida, în Olanda), pe lângă nenumărate altele apărute în reviste, traduceri, prefețe, recenzii ș.a. care prezintă fenomenul literar din țară în perspectiva universalității. Cei doi savanți și-au găsit timp, între întâlnirile avute la Academia Română, la Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu", și conferințele ținute la Facultatea de litere, să acorde un scurt interviu pentru revista noastră (prof. Turdeanu) și să scrie un text memorialistic (prof. Ciorănescu).

Mircea ANGHELESCU

Rep: **Stimate domnule profesor, cum vă simțiți din nou, la București, după o jumătate de veac?**

R: Întoarcerea mea la București, după cincizeci de ani de înstrăinare, este o sursă inepuizabilă de emoții și de amintiri. Emoțiile cresc din contactul reînnoit cu țara mea, cu oamenii care-i poartă sufletul, cu aspirațiile care mă îndeamnă din nou spre ea. Amintirile se urcă dintr-un trecut pe care l-am crezut pierdut, dintr-o comoară de sentimente păstrate în adâncul sufletului. Universitatea din București a rămas pentru mine, ani îndelungați, ca de o *Alma mater* spre care nu mă mai puteam întoarce din cauza opreliștilor politice și, mai ales, din cauza reticențelor pe care mi le-am impus eu însumi: de a nu accepta sub nici o formă autoritatea unui regim de cenzură și de sugrumare a personalității. Am înțeles să rămân credincios unei forme de cultură întemeiate pe tradiția țării, pe valorile ei permanente, pe un cult al adevărului care a fost multă vreme denaturat.

Am avut fericirea să constat că anii de suferință și de zbucium nu au alterat acest fond de cultură românească. Am găsit la toți colegii pe care i-am întâlnit aceeași dragoste de adevăr, respect de tradiție și aceeași aspirație spre o realizare superioară realităților prin care ați trecut. Uneori îmi place să compar traiectoria culturii românești cu un curcubeu; așa cum el soarbe dintr-o apă seva culorilor lui ca să încunune cerul cu ele, tot așa cultura românească, pornind din tradiție, își regăsește acum alte izvoare de împrospătare și de creație.

Am căutat aceste izvoare cu o strădanie dureroasă pentru că în străinătate orice revenire la valorile culturii românești era o sforțare considerabilă din pricina dificultăților materiale de a ajunge la ele, dar și din pricina condițiilor vitrege impuse de o existență în exil. Totuși, în ciuda dificultăților, am izbutit să menținem – toți cei din exil – o linie fidelă spiritualității românești, așa cum o concepeam noi și nu cum anumiți factori politici încercau să ne-o impună. Libertatea noastră se exprima în libertatea alegerii; libertate nu înseamnă să faci orice, ci să poți alege ce faci, adică o libertate de discernământ.

Rep: **Ați făcut însă și o specializare la Paris.**

R: Pentru mine, un mare noroc a fost că exilul m-a surprins cu un bogat bagaj de cultură românească. Această achiziție a culturii române, pe care mi-am însușit-o în Universitatea din București și îndeosebi la cursurile profesorului Cartojan, a fost o piatră de temelie în toată activitatea mea. Școala de la Fontenay-aux-Roses nu a făcut decât să-mi deschidă un cadru în care mi-am format specializarea necesară, adică mi-a dat posibilitatea să mă îndrept spre domeniile megieșe, fără a părăsi terenul de bază al formației mele. Am făcut deci școală română la București, dar am făcut școală slavă, cu deosebire, la Paris, am căutat o lărgire a domeniului de informație și de metodă.

Rep: **Și totuși, domeniul românesc era căutat și de străini?**

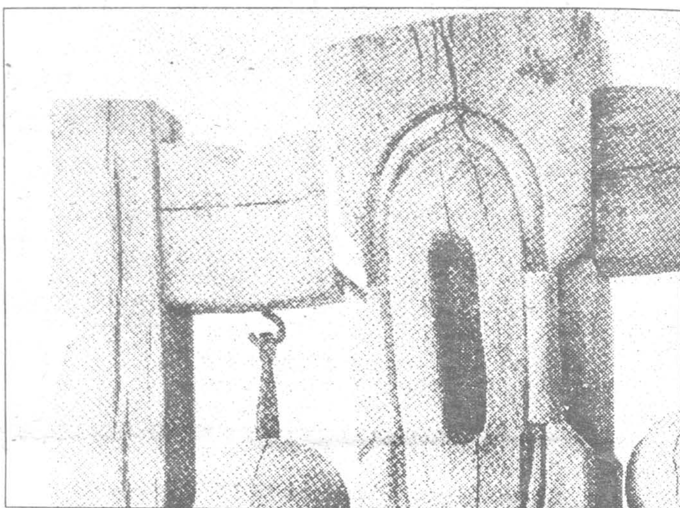
R: Domeniul românesc a fost domeniul meu de continuitate în înțelesul în care eram lector de română la Sorbona, la cursul pe unde au trecut o serie de studenți dintre care mulți au devenit mai târziu personalități științifice cunoscute, de pildă Louis Mourin, profesor la Gand și Bruxelles, Keith Hitchins, profesor la Urbana, Illinois, U.S.A., Th. Berchem, actualul președinte al DAAD, rector al Universității din Wiesbaden și alții.

Rep: **Dar în țară?**

R: Studiul literaturii române din fericire s-a continuat, mai ales în aspectul lingvistic. S-au tipărit și retipărit ediții de bază din textele vechi, opera lui Coresi, cronicarii, culegeri de texte apocrife, populare și altele de care am luat cunoștință cu multă satisfacție. Din fericire, cercetarea de astăzi dispune de instrumente de lucru pe care noi nu le-am avut. Se pot raporta la ediții care le stau la îndemână, bine făcute, solide, realizate de un grup de cercetători cu o pregătire serioasă.

Rep: **Ce planuri de viitor aveți?**

R: În ce mă privește, la activitatea pe care am desfășurat-o până acum aș dori să adaug câteva cercetări recente în legătură mai ales cu un domeniu puțin luat în considerație. Ceea ce m-a preocupat întotdeauna a fost nu atât marea literatură românească veche (am socotit că despre Miron Costin, Neculce și alții s-a scris destul de mult), ci intersecțiile de legătură care există între marile figuri, oamenii mărunți care au creat acel humus din care s-au alimentat scriitorii importanți. Acest humus e îngropat încă în manuscrise, în texte mărunte care furnizează totuși, în ansamblu, o altă imagine a literaturii românești, mai bogată. Să comparăm textele majore cu un relief de munte: avem vârfurile pe care le cunoaștem dar temelia lor și văile care fac legătura între munți sunt puțin studiate. În expunerea de la Facultatea de Litere am insistat mai mult asupra acestei comparații. Această explorare a terenului de legătură ne rezervă de multe ori surprize foarte plăcute, ne permite să stabilim centrele de activitate literară, lanțul de scriitori mărunți care și-au transmis textele și, astfel, ne explică chiar viața lor. ■

(continuare din pag 3)

într-un mediu intelectual, tânărul vrea să se ilustreze, își descoperă vocația și își afirmă, într-o competiție liberă, personalitatea. Este cineva de față (profesorul, maestrul spiritual acceptat) care să le recunoască atunci când ele sunt - reiau sugestia dinainte - pe punctul de a se exprima...

Studenții cer, pe bună dreptate, și o reducere a numărului de ore pe săptămână. 20, maximun 24, socotesc ei, distribuite în cinci zile. Au dreptate. Trebuie lăsat studentului timp liber pentru studiul individual, opt ore pe zi îl scot din competiție.

N-ar trebui uitat în aceste circumstanțe nici profesorul. Norma lui continuă să fie împovărătoare. Cei vechi, marii profesori, aveau o oră-două pe săptămână. G. Călinescu, își amintesc elevii săi, ținea un curs și un seminar săptămânal cu toți studenții. Tudor Vianu, pot să confirm (n-am ratat nici unul dintre cursurile sale), vorbea două ore săptămânal în fața unui amfiteatru plin și asta era toată norma lui. Azi un profesor universitar, în ramură filologică, are o normă de 10-12 ore didactice pe săptămână, face 10-14 inspecții de gradul I pe an, pregătește 30 de pagini pentru lucrarea științifică a catedrei, patronează o școală generală, ține - în timpul vacanțelor - cursuri în fața profesorilor care se perfecționează (se perfecționează neîncetat), ține, evident, examene și participă neabătut, cum se spunea și până acum câtva timp, la viața culturală a Capitalei...

Profesorul este, după cum se vede, un om ocupat. Abia îi mai rămâne timp să se uite prin hârtiile lui, să fugă la cursuri și, din mers, să se gândească la seminarul care urmează... Cineva, știm noi cine, avea în cap ideea că universitarii își pierd vremea degeaba, sunt niște paraziți cu titluri academice și, în consecință, trebuie puși la muncă dură. A existat chiar intenția de a-i obliga să stea zilnic opt ore în facultate, să semneze condica și să fie sever controlați ca nu cumva, în acest răstimp, să se gândească la cine știe ce. Noroc c-au fost oameni mai inteligenți în Ministerul Învățământului care au oprit acest program de lichidare a spiritului universitar. Este inutil să mai spun că un profesor, ca să țină o oră bună de curs, trebuie să citească un braț de cărți și că, oriunde, numai în universitate nu te poți prezenta doar cu ceea ce știi. Aici, în fața studenților curioși și necruțători, trebuie să ai o lectură nouă și un punct de vedere nou asupra unei opere. Profesorul își pierde în felul lui vremea: citind, citind mereu, și numai cine nu cunoaște acest blestem poate să-l bănuiască de lene și improductivitate. Trebuie redusă, pe scurt, și norma profesorului. Pentru a avea o cultură de performanță, trebuie să creăm condiții ca profesorii să aibă timpul și condițiile propice pentru a pregăti spiritul tânăr capabil să ajungă la cultura de performanță. Universitatea românească are în această privință o frumoasă tradiție. Îmi amintesc că Mircea Eliade scrie în *Fragmente dintr-un jurnal* o frază care mi-a plăcut enorm: am devenit ceea ce sunt datorită Universității bucureștene; lucrurile esențiale le-am învățat acolo...

O problemă ce merită să fie discutată este aceea dacă universitatea românească trebuie să pregătească azi doar *contemplatori ai universalelor* ... și dacă studenții nu așteaptă de la noi altceva. Ar trebui să-i ascultăm și pe ei. Pe zidul de la intrarea în Facultatea de litere din București, ei au scris în timpul Revoluției o propoziție care pe mine, unul, mă tulbură ori de câte ori o citesc: „aici se învață adevărul". Este bine spus! Da, va trebui să începem prin a preda/învăța adevărul. Căci numai pe calea lui poate păși într-o zi „sandala" unui Platon român..

1987-1990

Eugen SIMION

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

C. W. SCHENK

Pergament și despărțiri

TAINA SEMNELOR

Liniștea dospește-n cântec

Scufundat în glod de ziuă
rostul
mă găsește-n mare
prins pe-o scoică fără mumă.

Subcutane ploi de frică
sting nu moartea
ci paloarea
veșniciilor de răni.

Semne pretutindeni,
semne.

Fulger negru,
ploi secate,
umbre stinse,
jarul binelui de mare:

Albul negrelor simboluri.

LUMÂNĂRI ŞI TORŢE

Calul-torță-și arde jarul
începând de la potcoave
peste aripile-i negre
și sfârșind la biciul-birjă.

Stelele pe el se sting
când luminile aprind
liniștea ce se trezește-n
lira opului de toamnă.

Stranii cranii obosite
de copite potcovite
răzvrătite-și ling tristețea
veacurilor genocide.

Calul și-a sfârșit menirea;
cu priviri încoronate
a străpuns potcoava vremii
picurând din strop în strop.

PROLOGUL FĂRĂ NOI

Stânci fluide se destramă:
ochi străpunși de întuneric,
ritmuri fără de secunde.

Cum a început lumina
a se bate cu Sub-glia,
bezna s-a topit în sine
dând la urmă de-un sfârșit
început fără de glie,
terminat fără prolog.

Coada mușcă tâmpla frazei.

PERGAMENT ŞI DESPĂRŢIRI

...dar ai plecat.
Culori de nopți
- adâncuri
străfulgerate-n mine -
dospesc aureola
cuvintelor de sine.

Noi, îngerii cuvintelor,
suntem trecuți prin pergamentul
simbolurilor programate.

Ne strângem toți
pe catafalcul
nedumeritelor imagini
născute din culori și semne
și totuși credem în cuvinte.

Nu-s limbile ascunse-n
placente de imagini
crescute între îngeri?

O frază adormită
în poala de cuvinte
te-a așteptat un secol,
dar Tu n-ai mai venit.

DE LA PEGASSUS ÎNCOACE

Potcoave de gheață
ling raze morbide
supuse de umbra
ritmului mut.

Caii de gheață
sunt prinși între gratii
de țurțuri Fiinde
în finele Fost.

Puncte de gheață
zdrobesc nemurirea
cercului mort
de moarte subtilă
Fiindă și Fost.

Lupta verbelor cu vorba
e căpăstrul de cuvinte
în noianul de tăcere.

Punctul se oprește-n punct.

DOUĂ ANOTIMPURI TOAMNA

Iarba-i grea, pajiștea oarbă
vitele se-adună-n stoluri
păsările amuțesc.

Semantica păianjenului țese
peste orbite
funii din lumina
erecției de gâze androgine.

Un veac de ritm ascuns într-o terțină
monodisectă se ascunde-n conotații.

Întrebările pierdute-și
caută liniștea în cruci
de copii și joc de melci.

Toamna se ascunde-n toamnă,
anotimpul într-un vers.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Marcel MARCIAN

ANTRACT (bravo secol!)*

2. Jurnalul de bord al hotelului plutitor, rimbaldian

Ofițerul de cart 1. Prea-avizatul, hiperconștienul, uită că de n-ar fi așa, hiperavizați, oamenii n-ar trăi mai mult și n-am mai avea parte de ceea ce, după cetățeanul neturmentat, un brav, dă cu tifla ălor două maaari războaie, e unica noutate, aceea că trăim mai mult, mai mulți. Și dacă-i așa, cum stăm cu simplul? Simplu: du-te și vezi, în sala de așteptare a oricărei policlinici de cartier, oameni care așteaptă să intre la consultație. Fețe închise în ele însele, pătrunse, ca într-un congelator al sentimentului: moartea care oricând poate să vie. Sau să nu vie. Păi nu, că dincolo de ușa la care aștepți e: trăitul mai mult... sperat, asta vezi e poporația care pe străzi și în piețe zici că e fără habar...

Ofițerul de cart 2. Noi secolul. Nevorbirea lungă, negraba, antidot la viteză? *S* ul și *S.F.* ul persiflate (dar succesul e al lor, ca fiind luate în atenție!!) în cel mai scurt roman care s-a scris vreodată, două pagini cu totul; în secolul nostru, noi preluăm, facem totul, dăm totul, - bravo secol! Simplul - pândit de letargie? (Beckett). Și cu toate astea: prospețimea roua bruma brumăriul. Lăsați, să fie. Dar cum altfel? A cere simplul cu aere de interzicere... e - cer senin? Noi nu interzicem, noi oficiem. E hotelul nostru. Simplul - și asta-i mai puțin simplu, coexistă. Totdeauna a fost așa. *Dau galop,* știu eu dacă m-a văzut Dumnezeu și-s inspirat sau mă fac vinovat de eseistică de comentaristică? *Vreau să văd! și dau - e cum mi-am dorit?* de Nietzsche și Rimbaud, ei doi, tocmai pe tocmai, ca pui pe tavă, serviți, pe o terasă a hotelului. *Dau o bidinea,* zugrăvesc: Nietzsche *a câștigat războiul* și afurisește patriotismul german (apoi îl exaltă, dacă e al lui ceea ce poate să fie al surorii lui cu al ei consort). Rimbaud *pierde războiul* și afurisește patriotismul francez. Și am convingerea simplă că acestea zicând și nu că aș fi mințit n-am zis nimic de geniul lui Nietzsche, de al lui Rimbaud și atunci... aș vrea totuși o tratare cu aceștia doi, Rimbaud chipurile suab, Nietzsche chipurile sudic, o Europă unită au anticipat ei?, sau ce altă gogoneață a mea sau adevăr gogonat, câte alte nume nu s-ar putea propune în locul celor două și totuși... cu toate că... alta am vrut să spun: pentru un nou născut, care crește de azi înainte, *nu cumva ăsta e simplul?* Așa îi crește lui: firescul. *Nu vedeți cum țopăie,* treapădă, ca apucați? așa ne rostim, în grai nearticulat - dar călușarii? dar cum!! *Corneille?* - al dansului, al mișcării pe loc așa cosmică. *Ce mai vreți? Ce alta mai vreți?* (Azi nu alt-când. Samuel Beckett: Imaginația moartă. Fă-ți idee. Adică imaginează-ți. Vezi? Nu-i scăpare și Urmuz a știut asta și - *vai, nu! Nu vreau!* „Niciodată aceeași furtună de două ori" (Beckett). ION CREANGĂ: cum l-au reluat - nesimplii. Creangă e simplu? Dar cum! alambicat? avem atâtea și atâtea limbaje). Și foaia tot verde și trifoiul trifoi. Totdeauna a fost așa: *Și.* Asta e spectacolul *Mircea Eliade* în ADIO, conduce voit inabil spre un voit eșec, după intuiții relevabile și o exemplară *încortinare* - „Prin chiar faptul că ea există pentru dumneavoastră spectatori (cortina) încetează să existe pentru noi actorii. Înțelegeți?" „Eu nu înțeleg!... Vă e teamă că textul e prea dificil de aceea nu ridicați cortina." „Cortina! Cortina!" „Ridicați-o măcar pe jumătate." (Nu): „...numai noi suntem actori, suntem eliberați de contextul istoric. Dar dumneavoastră sunteți persoane responsabile... cortina se lasă o singură dată - când moare Dumnezeu sau un Dumnezeu, cum vreți s-o luați...". Și (dar) *Mahayana.* Vreți mai mult, ca înțeles?. „Niciodată nu s-au auzit urale mai semnificative, mai încărcate de mesagii, și totuși impecabil cronometrate" (Eliade). *Secolul! Secolul!* (Nostru).

...Și al lui Ieremia profetul cu ieremiadele lui (nutriment pentru Bacovia). Tot așa: zbucnite *-și-s în acrostih,* în minuțioasă elaborare. „Nu judecați după ce ați auzit dumneavoastră aici în sală. Uralele, ca și monologurile interioare, ni se adresează nouă, actorilor." Așa o fi!... Colcăind de timp-rost adunat: Mircea Eliade. Iar noi, urmuzii? noi și actori și spectatori. Cum ne-a testat și Rimbaud. (Eliade îl întoarce în contratest). *Fiindcă a murit Dumnezeu? tocmai că nu?* așa pendulăm, între două nesimpluri, seriați, la scenă deschisă ca în HAMLET, la scenă închisă ca în ADIO. Coexistăm. Totdeauna a fost *și* așa. Creațiunea - vine. Vine din urmă, orice ne-am face noi, vine după noi, Dumnezeu nu ne vede azi mai puțin sau mai mult decât atunci când trăiam mai puțin, ceea ce nu înseamnă că... sau eu așa sper.

CETĂȚEANUL NETURMENTAT, revizită, a citit, scrie și el în jurnalul de bord: Da, da, da. Ne dăm importanță - ce Urmuz n-a prizat. Da! exultați, zburdați. După ce eu v-am deschis capul, cu bunul simț al meu suveran. *Alegeți!* ca să culegeți. Simplul e simplu, nu o altă nouă complicație. Auzirăți, într-un timp, că ar fi murit Dumnezeu, - nu mă amăgiți, voi pe mine, cu: tot atâta ne vede; *voi* nu-l vedeți! și v-ați tras de păr de țestele voastre lungi: *Omniscienți?* nu se mai poate, ziceți, așa scienți. Iar dacă vă face atenți cineva (eu) îl îngânați, m-ați băgat în buzunar... că și voi ați zis... voi, nu eu... pfui! Urmuzi mofluzi. „A murit Dumnezeu". Cursa asta. În care v-ați lăsat prinși: Vă plâng de milă. (Plânge, pe umărul lui. Pe propriul lui umăr).

Al treilea ofițer de cart. E o ofițeră, a survenit, peste umărul neturmentatului, peste plânsu-i (ea nu-i vede plânsul) citind ce scrie, pe măsură ce scrie, neturmentatul, în jurnal. Suav-zefirin: (Mintal, sieși: Rimbaud scria pe băncile publice din Charleville: Moarte lui Dumnezeu. Dar voia să zică: Moarte boșilor, care i-au invadat țara. Și Nietzsche tot Nietzsche). Simplul ca un susur. M-ai cucerit. Și eu am umblat desculță prin iarbă. Și pe zăpadă. Și eu am fost la culesul viei. Și am cules și flori de mușețel. Și de coada-șoricelului cu tot cu frunze, de leac, de alin. Și nu mi-am zis că e salvarea omenirii și-n rest... sinucidere și între - devorare... acum în urmă, ca să nu ne mai plângem noi femeile ca bucătărese că bărbații nu bucătăresc am început să mâncăm cartofii cruzi, ca ridichile, - știi! enzimele. Sau zici că ăsta nu e simplul? e *știința,* - știința ca o femeie ne întoarce cum vrea ea. Mersi asemenea. (Face o temenea). Unuia aceluia, Rimbaud, eu l-aș fi iubit, *îl puneam cu umerii la pământ, așa bucălat, îl posedam,* vina nu este a lui cât a femeilor că nu i s-a găsit una (eu) la geniul lui, cum îi zic, în Ardeal, buzerant, o *sexă* una, eu, - lui Rimbaud, vezi, de aceea! i se părea că știința „nu înaintează destul de repede", el ca poet îi luase mult înainte, cu viteza lui de execuție, un așa *rut,* a fecundat planeta și ne-a dat *fătul* extras, *Iluminările* nascende și înțelepciunea ca de bătrânețe a fătului, *Răspasul în infern...* ce știință nici în ziua de azi... abia caută... asta caută? (în lună și-n stele); nu cum crezi domnia ta, că a așteptat avionul etc., științotehnica, eu, o Navratilovă, dacă vreau, sau o non-Navratilovă dacă nu vreau (ghici ghicitoarea), spuneam de Rimbaud: a logodit alte viețăți - cu oamenii, Dumnezeu n-a făcut numai oameni, tot așa cum nu-s numai, de la Dumnezeu, opoziții: bărbat-femeie, cât s-au canonit, Rimbaud, Wilde, și-au făcut proces... azi până și Rusia a consimțit, care Rusie - știm!... (știm?). În secolul lui Corneille la Paris Lully frecventa și anima cercuri de nărăviți, de buzeranți și la așa deschidere spre posibil (nu ca habitual, ar fi moartea speciei și eu-s femeie nu jucătoare, *dar ei?* toți aceia! simplii-mulții: niște prefăcuți, vor să trăiască mai mult, să le meargă pensia) la posibil Rimbaud dă *Iluminările,* îmbogățește, ca un Dumnezeu pus în draci, perceperea, - eu una mă simt ca fecundată, asta ce-i? Maculata Concepție? *am născut!* eu! din coapsa peniței lui Rimbaud. *Castorii clădiră. Mazagranuri fumau în cafenele... o ușă se trânti și, în piața târgului, copilul își roti brațele... Doamna - EU - își așeză pianul în Alpi... Caravanele porniră. Și Splendid-Hotel fu durat într-un haos de ghețuri polare. De atunci aude luna șacalii scheunând în deșerturi de umbră.* Iar noi? urmuzim. E *simplul* sau ce e? Noua, îmbogățita simplitate. *Izvorăște, heleșteu, - spumă rostogolește-te peste punte deasupra codrilor... orgi și negre cearșafuri...*

Vrăjitoarea care-și vântură părul aprins într-o oală de pământ.

Aduse pe românește de N. Argintescu-Amza, un supradotat și el, în chinurile facerii și desfacerii. Așa îmbogățiți. De ce ne-am întoarce, - mai săraci? Da! (ofițera, de un timp, l-a întors pe neturmentat cu fața la ea). Uită-te în ochii mei, blajinule, să te văd cum ești: asexuat? *Licențele.* Desprinderea asta, prin cuvânt. (Și Corneille: tot prin cuvânt. Spui dumneata). La ce au dus. La ce s-a ajuns. Da, se poate să fii în drept a observa, din moment ce ai observat: întoarcerea la simplitate. Nu ești nebun, ești un om bun. *Dar asta ce-i? - de nu simplitate.* (Își apropie obrazul de al lui, el poate să creadă că ar viza un sărut: gură pe gură, așa îl ține, să-l cerceteze; el: imun). *Atenție la simplitate!* Să nu fie una mai săracă decât - Rimbaud așa viu, așa înrourat. Și secolul de poezie ce a generat: *Ajunge? dai un semnal?*

(Îl dă încolo cu un gest cu brațul).

Dă-l.

Fiindcă l-ai dat. (Chipurile îl cheamă cu degetul cum i-ar face cu ochiul: s-o creadă el!)

Eu-s femeie. Primitoare. Mai-mult-ca-bun-

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

simţul.

Neturmentatul. (imperturbabil, dar şi rugător? sau cum. Îi cade în genunchi): Vino cu mine la cules de romaniţe. Nu zău! ... Mâine dimineaţă. Să le simţi căpşoarele fragede între degetele matale superfine. Şi fac bine la stomac, la ficat, la toate; la tot ce ne-a pus Dumnezeu pe numărate, investind în noi. În noi şi în romaniţe. Vino! (Întinde braţe rugătoare. Sau cum). (Bufe).

Ofiţera de cart 3 (Cu asprime). Ridică-te. Tocmai dumneata să-mi faci scene. (Îl ajută să se ridice, nu că i-ar trebui, neturmentatului, dar ca ea să-i ajute. Pauză de efect: Îi spun? Nu-i spun? sau şi ea: se readună. Rar, cumpănit): Romaniţele. Nu le primim aşa cum sunt pe câmp, ca pe cei mai recenţi cartofi. Le preparăm. Omul lui Dumnezeu! - îl scutură, de umeri, *Dar opiul! Haşişul mescalina cocaina.* Nu-s tot un cules? Natură! Natură bună! (Galeş sau cum). Ce om cumsecade eşti dumneata!

Cetăţeanul, (oricât nu se aştepta, îşi revine, prompt şi irezistibil; o repede): Urmuz n-a... Urmuz nu... Rimbaud da, haşişin, el nici vin... mie să nu-mi spui... urmuzi-rimbalzi. Şi *eu ce simt,* - e nimic? (Mai rezolut ca oricând. O ia de mână. Nu tandru). Mergem mâine la cules de romaniţe voioase şi sănătoase sau de nu (o cuprinde cu braţele, de departe, ca în promis prizonierat) - de mine nu scapi să ştii! Dau foc hotelului.

AUZIND AŞA hotelul se aprinde de la sine, se îmbracă în feerie, plutitor.

Ambii: Ne-a văzut Dumnezeu.

3. În derivă

EU SPUN EU SCRIU. SPUN ŞI SCRIU. ŞI SCRIU ŞI SPUN. CU DEGETUL ÎN AER.

Noapte. Sau ce este. Noapte fiindcă hotelul se vede ca luminat à giorno şi feeric -şi plutitor în univers. (Regie, aparat). În faţa hotelului. Pe o piatră kilometrică şade neturmentatul, şed eu, treaz-trezitul. Pansiv. 1. Cu faţa ascunsă în mâini. 2. Obrazul deschis la feerie. Precum Dumnezeu aşa şi oamenii au separat lumina de flacără. Lumină electrică. Neon. Nu flacăra torţei, incendiară şi fumegândă. Sfere, tuburi, steluţe, proiectoare, fixe sau în mişcare, facem orice, cu lumina, e a noastră. Revoluţionat, în sine. Se ridică în picioare, vine, - ameninţător? spre hotel. Nu mă dau prins. Nu-s eu acela. Se ia cu mâinile de cap. Îmi ţiuie. Capul. Mi-l ţin. Am ajuns şi eu ca apucaţii aceia... din picturile trăsnite de soartă. Fluieră. Să nu-mi zboare capul de pe umeri, în universul hotelier. Se reaşează, nu se mai ridică. Frânt, - „îmi cad braţele", le lipeşte de corp. Lumină din lumină, Dumnezeu licurind prin iarbă. Urmuz ce ne-ai urmuzit. Nu mai am pace de când nu mai ţin pasul - *ţin pasul*? Ce vorbă! (Simplu). Trăim! „Mode d'emploi" cine a zis? Eu am zis. Se ia... Chiar aşa, *domnule* Mircea Eliade. (Revelaţie). Nimica nou . Totul re-poleit. „Mode d'emploi". M-am dus la domnul Fântână. (Amicii lui: Rădăcină, Cioară, tot somităţi. Dar cum!? să se creadă, ei, că-s *cineva*? Cineva e Louis quatorze. ... Să-şi fi luat pseudonime? De neconceput! Abia Voltaire, - revoluţie. Resemnat: Şi următoarele revoluţii. Afectat, chipurile teatral. La Fontaine, doamnelor şi domnilor. (Şi domnişoarelor). La Fontaine într-um timp cu Racine şi cu Corneille, - a urmuzit, parol! Retrospecţie: Stam şi nu-mi credeam. Cu căldură. Şi constatam - a constata: *E acţiune.* Neagă, cu braţul. Nu, nu, nu, nu-s pasiv. Eu, -nu. Ci ei. N-au făcut altceva decât să-i repete pe alţii şi se şi lăudau cu asta, cum ar fi: suntem una cu veacurile, chip, – aşa chip! de a trăi mult. La Fontaine a repetat pe Esop, respectiv pe Fedru, pe Babrius şi alţii. Ce a pus el, de la el, îl dau pe limba lui şi în duhul meu, e: „ L'innocente beauté des jardins et des jours. (L'arbre tient bon, le roseau plie. Le vent redouble ses efforts), – atunci cum să nu te mire că Urmuz – şi el! a repetat pe La Fontaine. Şi mai ales pe Esop. Fund al meditaţiei: Aici e aici. La Fontaine scrie 12 cărţi de fabule şi e, cu morala, pe calea regală, ştim, morala care sare în ochi! îţi ia ochii. Şi scrie şi câte una, sau chiar numai una? o fabulă una ca din zilele noastre, urmuzatecă, – duală? plurală? aleatorie. Sau e nulă ca morală şi el ne-o dă *şi ştie ce face*: „Dacă mi s-a întâmplat totuşi să las la o parte morala (de la sfârşitul sau de la începutul fabulei) am lăsat-o numai atunci când n-am putut s-o aşez armonios şi de unde o deduce cititorul cu uşurinţă". Aş! o deduce. N-o mai deduce. La Fontaine se acoperă cu Horaţiu, – *Ars poetica:* „Şi ce nu speră să poată trata în chip strălucit (poetul) lasă la o parte." Adică nu l-a văzut Dumnezeu. Se mai întâmplă!... Meritul lui La Fontaine (Horaţiu) e că îşi dă seama de asta şi atunci...

... Urmuzim *şi asta vezi mă sfâşie... chiar venim cu ceva nou?* Nu se poate să nu...

SATIRUL ŞI TRECĂTORUL

Satirul nu e un Caliban. E sălbatecul acela bun din fire, sau apatic? primitor. Drumeţul zgribulit de frig, de ger, intră în văgăuna satirului, satirul tocmai se ospăta. Şezi şi dumneata, ia din bucate serveşte-te. Omul, drumeţul, ne ducem la Esop, e mai urmuzatec decât La Fontaine care, ca şi Aurel Tita pe româneşte se mai ajută stilistic, ci Traian Diaconescu:„Ne-am străduit să urmărim îndeaproape textul elin" al lui Esop: 1. Omul drumeţul îşi ducea mâinile la gură, din pricina gerului, şi sufla peste ele. 2. Bucatele erau foarte fierbinţi (ca pentru satiri: altă combustie!) (şi oricum: erau fierbinţi); omul, drumeţul, lua câte o părticică, o ducea la gură şi sufla peste ea. *Morala* (mea): *Suflă* sau *suflă.* Mai ceva ca *Pelicanul* sau *Babiţa*, un mascul şi o femelă. *Ziceţi că nu e aşa.* Ziceţi? (N-aveţi cum). Satirul (Esop, La Fontaine): Ia-o din loc, vezi-ţi de drum, drumeţule, nu înnoptez eu, n-ar fi pe placul zeilor, sub acelaşi acoperiş cu un suflă-pe-gură, pe aceeaşi gură, şi cald şi rece. Bun! ... Bun? *Învăţătură* (numai la Esop Traian Diaconescu şi mult-anterior la Mihail Sadoveanu, nu şi la La Fontaine trecut prin Horaţiu): „Tot astfel şi noi trebuie să fugim de prietenia celor care au o fire cu două feţe *şi acum începe* ,liberată de chingile raţiunii, *nebunia. Câtă pace*! la Urmuz. Nu mai are sens, căutare de sens, vorbim de corpul fabulei lui, e circulaţia liberă a nonideilor, a fărăsensurilor. *Dar dacă le cauţi?* (Bucuros de truisme). Omul acela drumeţul era om cu scaun la cap, era în dreptul lui natural: să sufle şi să sufle. Ci satirul, tocmai el, refuză simplul, naturalul. Sau e un non-simplu şi n-avem habar. Vreau să spun: ce e aceea simplu. Aaa! *eu satirul.* O fac pe satirul. Simplul, dacă stai să te gândeşti, chiar dacă am mai aflat asta, nu-mi intră în cap, - nu există. Quand les tieds zéphires ont l'herbe rajeunie, da, da, da, m-a cucerit: de ce n-a ocolit, acest La Fontaine, fabula cu pricina? (Numai *morala* ei, nu şi pe a satirului: corp din corpul fabulei. Pe care o dă, întocmai ca Esop). A ocolit altele şi Florian, după un secol, a avut de unde să aleagă: fabule nepuse în lucrare de La Fontaine. SATIR: pot şi să spun că satirul - l-a văzut Zeus! - e un om plus un satiric: Nu-s nelipsiţi satirii din corul antic aristofanesc? *Nu ştia*, - Esop? Esop nu şi eu da? Satiră în acţiune: nu numai că te invectivez, te şi dau afară din văgăuna mea. Adică asta-i, la drept vorbind, invectiva, *satira.* Nu doar verbul. Care pare al unui oarecare grijuliu.

...Şi iar: pus pe evocare:

Şi a mai urmuzit odată La Fontaine - şi cum! agrest, prin fericitele noastre prejme, în bătătura casei totomului; a omului de oricând şi de oriunde. *Mama*: spune cum spun toate mamele, ca să-şi astâmpere odrasla: Te dau lupului. Lupul din fabulă - se mai întâmplă! aude şi vine să-şi ia ce i se cuvine. A prins-o la cuvânt pe mamă, crede în cuvânt precum personajele lui Corneille, precum şi, după cuvânt, - URMUZ - omul coboară din maimuţă: ce mi-e geniul limbii române, ce mi-e geniul poporan al mamei sau geniul rău al lupului. Lupul, acest lup! fiindcă s-a înfruptat din cuvântul omului va fi sfârtecat. Dacă maimuţa ar fi auzit cuvântul lui Urmuz: *văd, se vede cum,* se vede chiar acum, cum omul coboară din maimuţă, ne-ar fi fost în drept să vină şi să se înscăuneze în toate

prerogativele omului? Şi atunci... trebuia sfârtecată maimuţa, Urmuz ce ne-ai perspectivat.

Schimbă călcătura sau aşa ceva.

Sau altfel: Se poate nesimplitate mai amară decât aceea de a crede că drumeţul, celălaltul, nu e simplu? Şi dacă-i aşa, şi este, drumeţul plecând de la satir: mai e el simplu? Plecând de la un aşa satir: vizând nesimplul; fiindcă el satirul e simplu: mai e ? *Ajung la scop*: drumeţul rămâne acelaşi, să cultive naturalul, dar ştiind bine că simplul la o adică nu e simplu. *Ce facem*?

Ne întoarcem pe drumul împărătesc sau cultivăm din ce în ce particularistica?

... Aş trage un pui de somn.

(Poate să fie şi o găină).

Umblă împiedicat, luminile hotelului îndărătul lui, cască etc. Mai dau din gură? Mai dau. *La Fontaine are şi lipsuri,* ai fi jurat că nu: nu spune de Lully cu ceata lui de pidosnici Bugerone-Buzerone, Esop da, dă ceva, chiar mai ceva, *Esop şi ţăranul*, oile de un timp fătau miei cu cap de om, ţăranul se plânge lui Esop care îi dă leacul: Însoară-ţi degrabă toţi ciobanii, *Rimbaud scandal* sau liberă deschisă împărăţia zeilor. UNDE MĂ TREZESC? *Vreau să privesc odată şi odată în oglinda adevărului.*

Toţi ne adăpăm, toţi ne-am adăpat, nimica nou, totul nou, *faceţi casă bună cu acest truism*, - oglinda adevărului, zice Florian în prag de revoluţie, nu în revoluţie, tot una, s-a spart în bucăţi atunci când La Vérité s'enfuit au ciel *şi vreau eu ca tocmai azi, răs-revoluţii să ne mai adunăm*! cu oglinda nu de acum fărâme. Et c'est depuis ce temps que l'on voit plus d'un sage/ Chercher avec soin ces débris,/ Les retrouver parfois,/Mais ils sont si petits/ Que personne n'en fait usage. Hélas! le sage le premier/ Ne s'y voit jamais tout entier, era acum mai bine de două sute de ani, nu erau Michael-Jacksoni şi la fel trepidau, un creştin în vecini, un popă, Young, umbla cu limba scoasă după, vezi dumneata, originalitate şi a durat, l-au preluat câteva mari literaturi, europene, Young-cimitir, *Nopţile* lui, cam plicticos la lectură azi, - *nu e vina lui*? sau căutăm la vini sau la plicticos? *Satirul face,* - *nu ştie ce face.* Foarte de acord. Dar naşte satira, Young n-a aflat, Young e non-Swift, are nehumor, ca să-l vadă Dumnezeu îl relevă pe Dumnezeu, - îi iese înainte, Dumnezeu lui Young! Dumnezeu face pasul înainte: *„A părăsit cerurile* şi a venit, să ne dea codul sacru al *legii*", a părăsit cerurile? Zice preotul. „Religia e totul. Această zeiţă a coborât din ceruri să-i consoleze pe nenorociţii muritori, ducând în mâna stângă prezentul şi în cea dreaptă viitorul...*Ah! Lorenzo,* cufundă, da, cufundă-ţi privirile în adâncimile eternităţii". Şi tot aşa, sforăitor. Şi deştept foarte. Obsesia lui: (Nu şi a noastră, azi?). „Toţi ne naştem originali, cum se face că murim toţi cópii? E o eroare a naturii? Nu. Natura nu creează două suflete în totul asemenea, cum nu face două chipuri care să semene întrutotul. Eroarea, vina, e a omului. În zorul lui de a imita, şterge caracterele distinctive." Spune apoi Young de „vâlvătăile ce ar cuprinde - chiar aşa! republica literelor (nu spune regatul) de ar fi să nu rămână decât operele cu adevărat originale, câteva edificii non-combustibile, o fortăreaţă, un templu, un turn".

... Şi din noi ce se va alege.

Hotelul...

Plutim. Zic şi fac. Cât am zis, am şi dispărut, în aer, - se vede hotelul, plutitor, la ferestre satiri, scot limba, fee se răsfaţă, în nuditatea lor perfectă, mutre, feţe-feţe, schime, părţi de corpuri, distincte nu ciosvârte, burice dansând pe tăvi servite, precum capul lui Ioan Botezătorul pe tipsie, din burice cordoane ombilicale se extind, cresc, lujere-tije la corole-prunci. Sau non-prunci. *Are setea mulţimilor şi a distanţelor mari.* Cu rost. Cu rost. Eu de veghe, în turnul de aer. Eu dau rost.

*** Suită în trei texte, primul, Monolog exterior, apărut în Literatorul, august 1993**

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Eroii mor frumos

Trăim atmosfera marii noastre sărbători naţionale - şi gândurile ni se îndreaptă către Alba Iulia, capitala de suflet a românilor. Ne rememorăm eroii, cinstindu-i pe cei ce-au împlinit - cu conştiinţa, sentimentul şi lucrarea lor - marele act de la 1 Decembrie 1918. În egală măsură ne înturnăm, pios, spre nesfârşitul şir de eroi ai neamului, a căror jertfire a premers clipa Marii Uniri. Unul dintre aceşti eroi este Avram Iancu, tribunul pentru care noţiunile de patrie şi independenţă au alcătuit conştiinţa ce-a luminat meteoric un întreg popor. Să medităm puţin...

„Într-o noapte senină, cu bogate căderi de stele“

...E toamnă înaltă, cu cer înalt şi stele înalte - şi în această toamnă - „într-o noapte senină, cu bogate căderi de stele“; după cum atestă cronica - şi-a dat obştescul sfârşit divinul pribeag. „În dimineaţa zilei de 10 septembrie nou 1872 - notează istoricul Traian Mager - l-au găsit mort, cu privirea încremenită spre cer, sub streaşina unei clăi de fân, în ograda lui Ioan Stupină din Baia de Criş“.

Şi astfel se stinse, solitar şi tainic, Avram Iancu - acest „sacrificiu viu“ al naţiunii române - netulburat de rugăminţi şi jelanii, având ca martori doar bătrânii munţi ce străjuiesc îngusta vale a Crişului şi miriadele de stele ale toamnei înalte, tot atâtea făclii la căpătâi. Pentru că eroii mor totdeauna frumos, indiferent de felul cum le-a fost ursită să li se scurgă viaţa...

„Ultima mea dorinţă“

Şi-a trăit cea mai mare parte a vieţii în Ţara Zarandului - la Hălmagiu, Baia de Criş, la Brad; în satele acestor zone - lângă moţii care l-au născut şi care i-au fost părinţi şi fraţi şi urmaşi nobilului său sacrificiu. Ţara Zarandului - străbătută de el după potecile pământului şi potecile inimii - despre care şi spune: „Câtă lume am umblat eu, ţară mai bună, mai dulce, mai bogată, cu oameni mai primitori ca Ţara Zărandului n-am aflat. Dacă voi muri, numai aici să mă îngropaţi“. Şi aici a fost îngropat, la Ţebea, sub Gorunul lui Horea - dar despre acest eveniment, câteva clipe mai târziu.

Să ne amintim, mai întâi, *Testamentul* tribunului - pe care vreme de zeci de ani nu ne-a fost îngăduit să-l cunoaştem în întregime, drept pentru care îl voi transcrie acum, aici, cu litera curată a iubirii şi respectului cuvenit:

Ultima mea dorinţă

Unicul dor al vieţii mele este să-mi văd Naţiunea mea fericită, pentru care după puteri am şi lucrat până acuma, durere fără mult succes, ba tocmai acuma cu întristare văd că speranţele mele şi jertfa adusă se prefac în nimica.

Nu ştiu câte zile mai pot avea; un fel de presimţire pare că mi-ar spune că viitorul este nesigur. Voesc dară şi hotărât dispun ca, după moartea mea, toată averea mea mişcătoare şi nemişcătoare să treacă în folosul Naţiunii, pentru ajutor la înfiinţarea unei academii de drepturi, tare crezând că luptătorii cu arma legii vor putea scoate drepturile Naţiunii mele.

Câmpeni, 20 Decemvrie 1850
Avram Iancu m. p.
advocat şi prefect emerit

Pribegind prin Ţara Zarandului

Pribegind prin Ţara Zarandului, suflet neodihnit de osânda patriei sale - fie seară, fie zi - el se afla mai totdeauna pe drum. Dacă pornea seara la drum - revărsatul zorilor îl găsea pe prispa unei case, doinind din fluier. Martori oculari îşi amintesc cum avea totdeauna la el două fluiere: unul lung, care-i ţinea şi loc de toiag; altul scurt, purtat în tureacul cismei.

Hrana - în cât de săracă Ţară a Zarandului - n-a constituit niciodată o greutate: şi cel mai umil om avea o bucată de pâine şi un blid de lapte pentru un călător flămând ori mai sărac decât el; aici, pe vremea aceea, nu erau curţi închise, nici chei la uşile caselor.

Simeon Moldovan din Hălmagiu relatează o scenă zguduitoare prin simplitatea ei: „Iancu intră în curte şi se duse drept în grădină, de unde ieşi cu un chituş de cepe verzi vârâte pe tureacul cismei. I-am aţinut calea şi l-am invitat în casă să mănânce, dar el făcând cu mâna zise: «Lasă, frate Simeon» – şi ieşi în stradă. Şi-a luat din miserniţa de peste drum o bucată de maiu şi apucă pe vale în jos“.

Vara, hrana preferată a lui Iancu erau fructele, bureţii şi peştii; îşi petrecea multă vreme meditând şi pescuind păstrăvi.

Nici adăpostul nu era o greutate. Chiar când accepta să intre într-o curte de om, dormea de regulă afară, în şura cu fân; numai pe vreme de ger primea să rămână în casă. Vara se odihnea sub cerul liber, rezemat de o căpiţă de fân, în aroma florilor de câmp. Roua dimineţii îi spăla obrazul...

Nu a întins niciodată mâna să cerşească

În zbuciumata lui pribegie, „dumnezeiescul cerşetor“ nu a întins niciodată mâna să cerşească. Aşa cum, de altfel, a respins totdeauna onoruri, danii, favoruri. Când toată lumea alerga la praznic să apuce slujbe, decoraţii ori alte avantaje, el le respingea cu dispreţ: „Am luptat pentru drepturi naţionale, nu pentru răsplătiri personale“.

Cu siguranţă că, din când în când, pentru câteva momente, în mintea şi sufletul lui se făcea lumină. Atunci avea replici din cele mai tăioase - ori din cele mai duioase - după caz. Este antologică scena în care Iancu fuge din calea împăratului ce voia să-i întoarcă - acasă, în munţi - vizita, transmiţându-i acestuia lapidarul mesaj: „Un nebun nu stă de vorbă cu un mincinos“.

Un martor ocular - copil de vreo 12 ani pe-atunci - mărturisea, în 1934: „S-o fi smintit el puţin de necăjit, că împăratul i-o făgăduit un colţ de ţară şi l-o minţit când s-o gătat bătaia. De aceea i-o trimis răspuns că un bolând nu stă de vorbă cu un mincinos. Şi-am auzit că de altă oară, când l-o chemat împăratul să se împace cu el, Iancu o pus şaua p-o vacă şi aşa o vrut să meargă călări în calea împăratului, tot în batjocură, dar nu l-or lăsat ai lui“.

Profeţiile şi viziunile Iancului

De pomină au rămas profeţiile Iancului, chiar atunci când mintea îi era vizibil întunecată. Uneori vorbea în tâlcuri, cuvintele îi erau ascultate cu sfinţenie - şi comentate apoi cu evlavie, în încercarea de-a fi descifrate. Iată ce povesteşte - prin 1922 - dascălul nonagenar Alexandru Popescu din Hălmăgel (al cărui tată, Vichentie Popescu, fusese căpitan în oastea Iancului): „Într-o seară de toamnă, a putut fi prin anii 1865-1866, picase iară Iancu la noi în sat. Când am văzut că ţine spre casa popii Grigorescu Grigorie, m-am luat şi eu într-acolo. Îndată ce-a sosit Iancu, popa a poruncit preotesei să aducă vinars, pită şi clisă. Şi ne-am omenit toată noaptea. Iancului nu-i plăcea să vorbească despre revoluţie. A spus numai atât: *vaca lui neagră va făta peste 70 de ani.* Noi am priceput atunci că la 70 de ani după revoluţie se va întâmpla o mare minune. Cât am trăit n-am uitat aceste cuvinte. Şi Dumnezeu (ori păcatele mele) nu m-a lăsat să mor, până ce n-am ajuns să văd minunea cu ochii. Socoteşte şi dumneata: 1848 cu 70 fac tocmai 1918“.

Rareori, când Avram Iancu accepta să vorbească despre trecut, el răspundea tot succint şi cu tâlc: „Aerul din case era stricat şi eu am venit ca un uragan să îl curăţesc“.

Dintre viziunile Iancului notez aici două, în relatarea avocatului şi publicistului Dionisie Păscuţiu din Arad - publicate în „Familia“, septembrie 1871 - care l-a cunoscut pe Erou cu 11 luni înainte de stingere.

Prima viziune: „Spunea (Iancu - n. n.) că într-o noapte a fost silit să se culce sub cerul liber (ceea ce i se întâmpla mai totdeauna). Era o vreme frumoasă, cerul senin şi nemărginit de adânc, încât farmecul nopţii nu te lăsa să dormi. Către miezul nopţii s-a pornit o furtună din senin, cu bubuituri de tun, iar pe cer se vedea scris: *Creştinătatea nu mai este.* Apoi din clipa aceea s-au înmulţit stelele în mod neînchipuit, şi stelele au început să cadă ca ploaia, lovindu-se între ele, dând naştere unui foc mare, încât a fost silit să se ascundă ca să nu ardă“.

A doua viziune: „Ajungând vorba la pescuit, ocupaţiunea lui predilectă, Iancu a istorisit o altă întâmplare ciudată. Într-o zi, cum sta cu undiţa pe marginea unui pârâu, s-a apropiat de el un şarpe uriaş, având o coroană pe cap. Cineva i-a şoptit că pe acea coroană se află un diamant mare. S-a repezit la el să-l prindă. Şarpele a început «să se mănânce» (să se joace) cu el. Acuş se apropia, acuş se depărta. Când să pună mâna pe el, şarpele a plesnit cu coada de pământ şi s-a iscat o vâlvătaie puternică, care i-a luat vederea“.

Celor două viziuni nu le-a fost găsită până acum o explicaţie.

Şi a venit ziua trecerii

...Şi a venit ziua trecerii în eternitate, de la care s-au împlinit în această toamnă 121 de ani. Frumos a murit Eroul - pe măsură i-au făcut înmormântare moţii, hotărându-i (în ciuda opoziţiei austro-ungare) funeralii naţionale. Curieri călări au dus trista veste în toată Ţara Zarandului. Trei zile şi trei nopţi bătură clopotele. Solemnitatea înhumării a avut loc pe 13 septembrie 1872, la orele 14 ale amiezei, în cimitirul de la Ţebea, sub Gorunul lui Horea, în prezenţa a mii de ţărani. Pe drum – şi în timpul tristei ceremonii – taraful (adus de la Deva) a intonat, fără contenire, „Marşul lui Iancu“ şi „Deşteaptă-te, române“.

...Câteva zile după aceea – atestă, cronica, adevărul – s-au prezentat la prefectura judeţului, în Baia de Criş, doi ţărani necunoscuţi. Interesându-se cât a costat înmormântarea lui Iancu, au scos pungile şi-au plătit toate cheltuielile. N-au voit să-şi spună numele – conchide cronica.

Ion ANDREIŢĂ

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ISTORIE LITERARĂ

Anii basarabeni ai lui Gala Galaction

„În anul 1922 – scrie părintele Gheorghe Cunescu*) – s-a constituit, în București, Fundația Culturală «Principele Carol» cu Gala Galaction între activiștii ei, ca preot misionar ortodox: (...)

Gala Galaction a trecut Prutul, realmente pentru prima dată (în 1924 – *n.n.*) în Basarabia în care au trăit bunicii și tatăl său (...). A trecut Prutul, în Basarabia, și în iunie 1926, într-o călătorie prin țară. De la Iași, s-a despărțit de companioni și a venit la Chișinău, care-l atrăgea irezistibil."

Gala Galaction, Ion Pas, Tudor Arghezi

Aceastā vizită din iunie 1926, în cursul căreia l-a întâlnit pe Arhiepiscopul Gurie Grosu, s-a pătruns de sunetele clopotelor basarabene și a reflectat mai mult la destinul și realitatea Bisericii ortodoxe

Gala Galaction, Al. Rosetti, Camil Petrescu

basarabene, avea să-i fie un punct de răscruce a vieții: în luna noiembrie a aceluiași an, „incriminatul și ostracizatul", „proscrisul" Gala Galaction – cel de la București – a ajuns profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău. Și avea să stea aici până în 1940! (Mai revenind și după eliberarea Basarabiei, dar pentru puțin timp). „Minunea" i s-a datorat, în primul rând, ministrului *Ion Petrovici*, filosoful raționalist și democrat care, mai târziu, avea să mărturisească: „Poate că n-am avut satisfacție mai vie decât atunci când, după scurgere de ani, am putut să-i răsplătesc atențiile delicate și niciodată plictisitoare ale blândului nostru mentor literar, ajutându-l într-o conjunctură favorabilă să se înscăuneze profesor la Facultatea teologică ce am înființat-o, unde urma să transporte competența sa studioasă, elocința lui inspirată și, în sfârșit, credința lui sinceră."

Dacă aș aminti că ministrul Ion Petrovici l-a numit profesor acolo pe Gala Galaction printr-o „decizie ministerială", fără „aprobarea Senatului universitar", mi s-ar putea demonstra, în spiritul „legist" de azi, că el, ministrul filosof, a săvârșit un abuz, un act de „corupție": și-a favorizat fostul coleg de la „Sf. Sava"! La o privire mioapă (să nu zic meschină), o fi și asta, dar semnificația patriotică, umană și (de ce nu?) chiar filosofică depășește atât de mult pe cea de „amiciție", de „găselniță evenimențială", încât nici n-ar merita atenție. O remarc, totuși, pentru a sublinia încă o dată rolul fundamental al unui mare spirit (care a fost Ion Petrovici) în a conduce destine (umane, instituționale). Rod al unei prietenii de o viață, filosoful raționalist nu numai că nu și-a trădat (sau, mă rog, abandonat) confratele aflat la grea încercare, dar, făcând o „faptă creștinească", a avut harul de-a-și da *propria ctitorie* (Facultatea de Teologie din Chișinău) „pe mâna" unui om devotat menirii sale, patria rămânându-i, pe bună dreptate, recunoscătoare. Pentru că, dincolo de virtuțile sale eclesiastice, Gala Galaction s-a dovedit a fi o fericită alegere a filosofului Petrovici. O mărturie elocventă depune chiar părintele cărturar *Gheorghe Cunescu*, îngrijitorul ediției „Zile basarabene".

„Volumul adună *pentru prima oară* scrierile despre Basarabia ale cunoscutului scriitor și teolog Gala Galaction" – scrieri publicate în presă: *Flacăra, Dimineața, Curentul, România, Convorbiri literare, Însemnări ieșene, Gândirea, Revista Fundațiilor Regale, Adevărul, Luminătorul* și, cu osebire, *Viața Basarabiei*.

Lor li se alătură vreo 40 de pagini din celebrul *Jurnal* al lui Gala Galaction.

Tonul reportajelor este calm, liniștit, evlavios, cărturăresc. Iată un exemplu din textul publicat în *Luminătorul* despre instalarea vlădicii Gurie Grosu în primul *Scaun mitropolitan* al Basarabiei – la 15 mai 1928: „Este o izbândă mare pentru biserica noastră ortodoxă și este o răsplată, cu prisos meritată, pentru Basarabia, această glorioasă jumătate a Moldovei lui Ștefan și a bătrânilor cronicari. (...)

Ați început ca Ieromonahul Gurie, alcătuitor de abecedare românești, și astăzi – la socoteală – aduceți Basarabiei o întreagă Facultate de Teologie ortodoxă românească și o Mitropolie!"

Paginile de *Jurnal*, puțin cunoscute, din anii 1940 - 1944 sunt, adesea, cutremurătoare. Scriitorul „artist" și traducătorul *Bibliei* se recunosc imediat în frazele de litanie, de bocet spiritualizat, dar și de blestem: *„29 iunie 1940 (sâmbătă).* Ieri, 28 iunie, rușii au ocupat Cernăuții, Chișinăul și Cetatea Albă! Inima mi s-a strâns dureros, cum nu mi se întâmplă decât rareori. Așadar, Prutul încă o dată: râul blestemului și al despărțirii dintre frați".

„2 iunie 1940 (marți). Trenuri pline de bejenari, drumuri și vaduri pline de fugari, lacrimi, suspine, deznădejdi și clocote de durere, în toată țara bietului nostru neam.(...)

O, Dumnezeule Mare, scrie în cărțile Tale veșnice această nouă nedreptate, această silnicie strigătoare la tronul Tău, pe care dușmanii Tăi și ai noștri au săvârșit-o asupra moșiei și neamului românesc! Și nu mă lăsa, Stăpâne, să închid ochii până când nu voi vedea, la lumina soarelui și a dreptății Tale, răzbunarea Ta dumnezeiască!

Ce le trebuia acestor monștri – întinși pe două continente – bietul nostru petec de pământ? Și cum poate fi justificat, în logica omenească, faptul odios al acestei tâlhării internaționale?"

„6 martie 1941 (joi). Dacă generalul Antonescu izbutește să recâștige vetrei părintești Basarabia, neamul românesc îl va așeza în pomelnicul de aur. Deocamdată, iată-ne pe un bulevard imens pentru miriadele armatei germane. Oriunde s-ar duce, orice-ar face, deie Domnul din ceruri să ne aducă înapoi scumpa noastră Basarabie!"

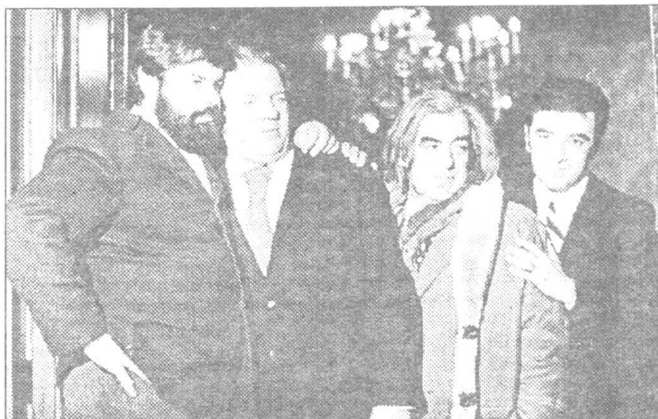
Cu toate oscilațiile sale - față de ruși („Fiică a Moscovei/ Tu care ne-ai pustiit!" – la *2 iulie 1940;* „Au venit rușii! În ciuda tuturor spaimelor și strigoilor care bântuiesc de ani de zile și nopțile noastre, prima ivire a rușilor a fost pur și simplu idilică" – *la 30 august 1944* sau față de evrei – , Gala Galaction rămâne un mare scriitor tocmai prin conștiință ultrasensibilă la „vremelniciile vremii". (În fond, drama sa de răstignit între credință și omeneștile slăbiciuni, frica de pedeapsă și unele oportunisme reprezintă chiar tema scrisului său.) *Zilele basarabene* îl arată și calm, și tulburat până în străfundul ființei. Dar peste toate se impune strălucirea penei sale de „gazetar artist".

Fănuș BĂILEȘTEANU

....

*)În studiul său introductiv, Preliminarii, la volumul „Gala Galaction - *Zilè basarabene*", Chișinău, 1993.

ARHIVA LITERATORUL

Radu Gabrea, Fănuș Neagu, Constantin Piliuță, Gheorghe Tomozei
Fotografie de Vasile Blendea

Mai scumpă decât toate comorile pământești

Există astăzi un adevăr indubitabil privitor la rolul imens al tiparului în „mișcarea de idei", în vehicularea unor idealuri umanitare, în impunerea limbii române în toate provinciile locuite de români. Românii au văzut în această invenție un mijloc, singurul pentru acea vreme, de răspândire a culturii și au prețuit-o ca atare, „mai scumpă decât toate comorile pământești" începând cu cea inaugurată de Coresi, tipografia s-a întins în toate plaiurile românești. Brașov, Mănăstirea Dealul, Târgoviște, Snagov, București, Buzău, Iași, Neamț, Orăștie, Saș-Sebeș, Sibiu, Alba-Iulia, Râmnic, Govora etc. sunt puncte de iradiere a cărții tipărite în toate colțurile românești.

Conștiința unității de neam și limbă a constituit o idee forță care a străbătut întreaga istorie națională, fiind prezentă chiar înainte de apariția umanismului în țările române. Locuitorii din cele trei țări românești s-au numit întotdeauna „români". Tendința de unitate națională a îmbrăcat, în cadrul fărâmițării feudale, „haina culturii". Ideea o găsim în cronici, în concepția unor domnitori sau în școlile acestora, în predosloviile cărților și ea a circulat în întregul teritoriu locuit de români prin cartea tipărită. „Circulația cărților dintr-un loc într-altul - afirmă prof. Dan Simonescu - a asigurat o continuă comunicare între românii transilvăneni, moldoveni și munteni, într-o vreme când granițele statale îi despărțeau. Nu este deloc exagerat că vorbim de o unitate națională în feudalismul românesc datorită circulației cărții românești". Tipărirea unei cărți n-a constituit un scop în sine; ea și-a atins scopul în condițiile circulației cărții în întreg teritoriul locuit de români, dacă de învățăturile ei au beneficiat toți românii.

Și în privința circulației cărților dintr-o provincie într-alta spre satisfacerea intereselor de lectură ale românilor din spațiul carpato-ponto-dunărean exista un program politic bine precizat, o politică culturală a domnitorilor și boierilor din Moldova și Țara Românească de a menține contactul cu românii transilvăneni nu numai prin posesiuni sau transhumanța ciobanilor, ci mai ales prin transmiterea de cărți sau tipografi. Așa au crezut că e bine și întocmai au procedat, firește, cu eforturi, Matei Basarab, Vasile Lupu, Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu Stolnicul. Elementele de interferență a intereselor reciproce ale celor trei provincii românești sunt edificatoare. Astfel, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea Transilvania a devenit principala furnizoare de hârtie și material tipografic pentru Țara Românească. Circulația intensă a cărții de o parte și alta a Carpaților, la intervale scurte de la apariția lor, este explicabilă. Îmbrățișând limba vie a poporului, „așa cum să-nțeleagă toți", cartea, ca produs tipografic cu un imens rol social, a pătruns peste tot și a fost folosită nu numai în cult, dar și ca manual de școală, predosloviile fiind autentice prelegeri de istorie, morală, filosofie, toate sub semnul patriotismului. Tiparnița macariană nu este, după impecabila demonstrație a lui Ludovic Démény, adusă din afară, ci ea se află, tehnic vorbind, sub influența manuscriselor moldovenești, din epoca lui Ștefan cel Mare, înfățișându-se „ca un rezultat remarcabil de legătură și continuitate dintre tradiția moldoveană și creația munteană".

Coresi, născut în Țara Românească, cu activitate tipografică la Brașov, centru interromânesc, la comanda domnilor munteni, este tipograful producător și de aceea îl interesează „marfa" ieșită de sub teascurile sale.

Cartea se răspândește pe întregul teritoriu: Râmnicul alimentează Banatul , Valea Oltului până în Maramureș, cărțile tipărite în Moldova ajung și ele în Ardeal, iar în a doua jumătate a secolului al XVI-lea cărțile tipărite în Transilvania, unele la comanda sau sub patronajul domnilor munteni sau moldoveni, acoperă în bună parte necesarul de carte din celelalte provincii românești. Deci, indiferent de locul în care ea se edita, cartea circula cu ușurință.

La traducerea unor cărți de interes major contra unor erezii, participau intelectuali din toate cele trei țări românești. Înșiși copiștii, legătorii, tipografii circulau : Filip Moldoveanul era din Moldova, dar tipărește la Sibiu, așa cum munteanul Coresi se stabilește la Brașov. Ioniță Moldoveanul și Vasile Sturzu scriu și tipăresc cărți în nordul Transilvaniei, în Bihor sau Banat, așa cum transilvănenii Eustație Popovici, Daniel Panonianu și Frații Corbea fac același lucru în Moldova sau în Țara Românească. Achiziționată cu bani dați de întreaga obște, cum atestă numeroasele însemnări marginale de pe filele cărților, răspândită și în cópii, atunci când tirajul s-a dovedit a fi insuficient, tipărită având la bază textul altei cărți cum e cazul *Chiriacodromion* (Belgrad, 1699), tipărit după *Cazania* lui Varlaam, scoaterea unor ediții speciale pentru alte provincii, cum s-a întâmplat cu *Pravila* de la Govora (1640) , în care Moxa a înlocuit numele mitropolitului Teofil cu cel al omonimului transilvănean Ghenadie, sau cu *Apostolul* lui D. Liubavici (1547) tipărit și pentru Moldova, schimbând stema și domnitorul, circulația unuia și aceluiași exemplar în toate cele trei provincii românești este expresia grăitoare a ideii de unitate și solidaritate românească, o conlucrare a tuturor românilor, „pentru ca patria să renască".

Scopul mărturisit al editorilor sau al patronilor acestora este de a tipări cărți pentru „toată semenția românească pretutindenea ce-se află pravoslavnici într-această limbă", actul traducerii fiind „dar limbii rumânești" sau „rodului nostru cestui rumânesc, carele odată și el s-a numărat între puternicele neamuri"; însuși titlul unor cărți apărute în Moldova sau Țara Românească purta numele generic „românească" și nu moldovenească sau muntenească. Așa, la Iași, Varlaam scrie „Carte românească de învățătură" , iar în răspunsul său la *Catehismul calvinesc* (1645), adresându-se românilor din Ardeal „cu noi de un neam români, cu noi într-o credință", cheamă la păstrarea tradiției, a obiceiurilor „acealia ce-am luat de la moși și strămoși" .

Recunoscând vechimea și unitatea de neam, majoritatea cărților, indiferent de locul de apariție, sunt adresate tuturor conlocuitorilor țării românești, pe deplin conștienți că prin adresabilitate și circulația lor mențin vie speranța unificării într-un singur stat.

În spirit umanist, cărturarii vremii caută să reînvie tradiția Daciei, nume sub care sunt numiți locuitorii din cele trei țări românești. Udriște Năsturel îl laudă pe Matei Basarab „prea luminatul stăpân și voevod al acestor țări dacice", pentru stimularea tipografiei și a „morii făcătoare de hârtie", fiind întâia mărturie românească a întrebuințării acestui termen pentru toate cele trei țări românești.

Mitropolitul Simion Ștefan este preocupat și el de istoria neamului său.

Două idei de importanță majoră se desprind din predoslovia sa la *Noul Testament* (Bălgrad, 1648): **unitatea** neamului românesc din toate ținuturile și necesitatea alcătuirii unei singure limbi literare pentru românii de pretutindeni. În același timp, își exprimă regretul că de nu va fi înțeles nu-i din vina sa, ci a condițiilor istorice defavorabile, a acelor „ce-au răsfirat... printr-alte țări de și-au mestecat cuvintele cu alte limbi, de nu grăiesc toți într-un chip" . Aceste idei, expuse fără echivoc, arată că românii s-au simțit uniți prin folosirea unei limbi unice și au trăit ca atare, că aveau încă din secolul al XVII-lea o conștiință a unității deja conturate.

Tudor NEDELCEA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TEATRU

Spectacole de Studio la Naţionalul ieşean

Prima promoţie de actori şi păpuşari a Facultăţii de teatru din cadrul Academiei de Arte „George Enescu" din Iaşi va absolvi anul acesta. Cei douăzeci de studenţi, dintre care jumătate basarabeni, îndrumaţi de actori ai Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri" - Sergiu Tudose, Emil Coşeru, Geta Angheluţă - beneficiază de un spaţiu al uceniciei şi al „lansării" la public, al confruntării cu critica şi al recomandării profesionale: sala Studio a teatrului. Două dintre producţiile studenţilor au fost prezentate în 8-9 noiembrie 1993.

Visul unei nopţi de vară în regia Getei Angheluţă şi a lui Sergiu Tudose a fost concepută ca un „studiu", după cum se anunţă în subtitlul programului, care a ţintit să desluşească planurile dramatice ale piesei shakespeareene concepută ca o feerie menită să se desfăşoare în intimitate cu publicul. În virtutea acestei idei, s-a menţinut o candoare a „înrolării", vecină uneori cu stângăcia, un anumit fel vijelios de a intra în scenă şi de a evolua nu tocmai bine reglat, dată fiind apropierea de spectator, care însă, printr-o accentuare a ideii de joc *actoricesc* (nu copilăresc), poate oricând evolua spre stilizare coregrafică. În aceeaşi concepţie a stilului naiv, subliniind improvizaţia ca exerciţiu, scenografia (aparţinând Marfei Axenti) a recurs la soluţii minimale - un mic gard textil, ramuri, o cortină minusculă, bine proporţionate în scenă, dar cam sărăcăcioase -, la cunoscutele soluţii corporale (care fac în secvenţa meşteşugarilor actori chiar subiectul desfăşurării), la costume de lucru: maleuri mulate, mici schiţe de togă, pelerină sau halat. Multiplicarea lui Puck - interpretat de trei fete, a urmărit animarea pădurii vrăjite cu spiriduşi polimorfi, din acea faună fabuloasă, foşgăitoare care face specificul shakespearean.

Dacă pe linia aprofundării sensurilor piesei şi a rolurilor mai există elemente ce se cer finisate, studiul a fost un oportun exerciţiu al jocului colectiv, exersare a integrării în ansamblu, a responsabilităţii fiecărui interpret pentru funcţionarea maşinăriei scenice, a urmăririi până la capăt a liniei dramatice, chiar simplificate. Scena spectacolului meşteşugarilor, marcată de o diferenţiere de tonalitate interpretativă, s-a constituit deopotrivă ca un exerciţiu de teatru în teatru în care sunt experimentate stângăciile şi impropriet ăţile de concepţie, rol, comportament. (Au interpretat: Radu Ghilaş, Daniel Busuioc, Gheorghe Frunză, Aurelian Bălăiţă, Irina Mititelu). Ele au şi fost partea cea mai izbutită a studiului.

*

D'ale carnavalului de I. L. Caragiale, în regia lui Emil Coşeru, a funcţionat ca un adevărat spectacol. Au evoluat o parte din viitorii-tineri-actori din *Visul unei nopţi de vară*, dar s-au dezvăluit sub ipostaze mai finite. Întreaga montare a fost substanţială, întemeiată pe un substrat solid de clarificări de elaborare. S-a dezvăluit în cuprinsul ei buna şcoală de actorie de la Iaşi care extrage comicul din adâncul vieţii şi nu îl placheează prin caricare. Interpretarea s-a încadrat identificării comice, patosului hilar, compromis progresiv, avântului pasional şi crizelor de orgoliu, geloziilor furibunde şi suferinţelor sincere din amor. Din frizeria lui Girimea spectatorul s-a lăsat lesne antrenat în alte spaţii în care a dominat carnavalul, fie acel colorat şi vioi tămbălău creat prin insertul schiţei *La moşi* - scenă plină de dinamism -, fie în localul în care Crăcănel îşi plânge trădările trecute şi intransigenţa viitoare, fie, din nou, în localul lui Girimea (scenografia Rodicăi Arghir, economicoasă şi plastică, în manieră realistă, a echilibrat cadrul).

Scala comicului a fost diversă şi motivată psihologic. Suferinţa dramatică, sinceră a Miţei Baston (Puşa Darie), cu acel chip încruntat, rău prevestitor, ce-l iau unele femei excesiv simţitoare şi insistente, preferinţa lui Nae Girimea pentru făptura roşcovană, nurlie a Didinei Mazu (Irina Mititelu) se justifică nu doar prin tipul somatic, ci şi prin nevoia de schimbare (înseninare) a berbantului. Scena urmăririi nocturne, încăierarea de pisici înfuriate au avut un haz firesc, plin de farmec. Deopotrivă, „oficialii" dumnealor, Mache Răzăchescu (Radu Ghilaş, un foarte tânăr basarabean cu un accent românesc curat, din ce în ce mai îndrăzneţ în interpretare, pe măsura depăşirii emoţiilor) şi Iancu Pampon (Daniel Busuioc, vital dar uşor monocord) au făcut echipă bună cu Catindatul lui Constantin Puşcaşu (personaj din specia pisălogilor admiratori ai sexului frumos, construit cu mare atenţie pentru punerea în relaţie cu partenerii şi mai ales partenerele şi, de aceea, amplificat scenic). În acelaşi sens al complexităţii caracterizării, Iordache, calfa lui Girimea, martorul tuturor încurcăturilor, a avut, în interpretarea lui Marius Cisar, o naturaleţe înviorată de şmecherii de toate felurile pentru camuflarea isprăvilor amoroase ale stăpânului. Ajutat de costumaţie şi mai ales de coafură, care îi sublinia cochetăria masculină, Lucian Pânzaru a reprezentat cu îndemânare infatuarea neascunsă a fantelui sigur de sine şi de puterea de a-şi manevra admiratoarele. Gheorghe Frunză (alt student basarabean, remarcabil şi în meşterul Fundu din *Visul unei nopţi de vară*) conferă rolului episodic al Ipistatului o prezenţă scenică cu pondere satirică demascatoare a corupţiei, cu chip afabil, a poliţiei.

Susţinuţi şi ghidaţi de ilustraţia muzicală (în cuprinsul căreia un rol important i-a revenit grupului celor trei lăutari autentici), tinerii interpreţi: Gabriela Caranfil, Monica Oros, Cristina Cherţ, Olina Stratin, Alina Sârbu, Lucia Luchian, Vitalie Bichir, Vitalie Toderaşcu, Radu Trifan - măşti, public, sergent de noapte - au alcătuit nu numai un fundal viu, excelent relaţionat intern şi cu intriga, ci au reţinut fiecare, cel puţin o clipă, atenţia de prim plan printr-un eveniment mut în tămbălăul carnavalesc.

Bine gândit şi transpus scenic, spectacolul *D'ale carnavalului* ar fi stat printre cele mai izbutite în secţiunea „Teatrul de mâine" a Festivalului Naţional „I. L. Caragiale", dacă vicisitudini datorate forurilor organizatoare n-ar fi îngreunat această benefică iniţiativă a Biroului Secţiei Internaţionale a Criticilor Români şi ar fi putut asigura o selecţie la toate academiile din ţară.

Doina MODOLA

MUZICA

Un romancier romantic: Berlioz

Memoriile lui Hector Berlioz se citesc ca un roman. Talentul literar şi chiar anume conştiinţă scriitoricească sunt certe, dincolo de modestia afişată de compozitor în prefaţa datată 21 martie 1848. E de altfel un orgoliu ascuns printre rânduri, căci numai sub spectrul modestiei nu ar putea fi aşezată tumultuoasa figură a muzicianului romantic. Înflăcărat, pasional, dotat cu un spirit critic pătrunzător, uneori vehement în aprecieri, întotdeauna riguros în chestiuni profesionale, nelipsit de umor chiar în ciuda încrâncenării, sarcastic cu măsură, Berlioz apasă mereu pedala literară a acestei ample autobiografii. Dorind să corecteze o imagine eronată impusă de relatările biografice „publicate în trecut", compozitorul trece temeinic la alcătuirea solidei relatări, în care devine personaj principal.

Din punct de vedere literar, *Memoriile* lui Berlioz, aparţin într-o măsură secolului al XVIII-lea; în alta, importantă, veacului romantic, al XIX-lea. Romanul formării personalităţii, cu suficiente intenţii moralizatoare, trimite la literatura secolului luminilor; romanul realist, de observaţie socială, dar şi proza de călătorie aparţin, fireşte, secolului al XIX-lea. Se împletesc aşadar în *Memoriile* lui Berlioz structuri, tipologii astăzi clasificate şi clarificate cu precizie. Proza autorului francez, scrisă cu o sinceritate dezarmantă, este radiografia crudă a unei personalităţi de excepţie. Fraza epică, descrierea, dialogul mărturisesc vocaţia autoanalizei dar şi - mai ales - un extraordinar spirit de observaţie. Acesta l-a însoţit în permanenţă pe Berlioz, din anii destul de tulburi ai tinereţii până la deplina consolidare şi recunoaştere a personalităţii sale. Probabil că ucenicia muzicală, „una din cele mai grele din câte cunoaşte istoria muzicii secolului trecut", asemănată cu ucenicia literară a lui Balzac, desfăşurată aproape în acelaşi timp, şi-a pus foarte puternic amprenta şi a ascuţit acest simţ al detaliului semnificativ. Portretist, analist al relaţiilor sociale, critic lucid şi aspru al realităţii contemporane, Berlioz are un ochi balzacian pentru descrierea de mediu ambiant, pentru fixarea culorii locale, pentru circumscrierea morală, economică, socială, artistică a uneia sau alteia dintre persoanele întâlnite. Prin elocvenţa realistă cu care o face, asemănarea cu Balzac nu ar fi, desigur, riscantă, dacă păstrăm proporţiile. Elanul romantic, ticurile epocii, tribulaţiile afective, umorile, lupta teribilă împotriva prejudecăţilor, dorinţa de afirmare a unei gândiri muzicale eliberate de canoane înguste convieţuiesc cu această indiscreţie fertilă a observaţiei, ce conduce la realizarea tipologiei şi consacrarea literară a lumii parcurse.

Roman al formării personalităţii şi roman al vieţii artistice din deceniile romantice, *Memoriile* lui Berlioz sunt şi literatură de călătorie în gustul veacului, fără prea multe concesii totuşi, căci ţinta este întotdeauna cea artistică. Călătoria artistică este mult mai puţin pitorească decât aceea geografică. Dar tipologia romantică este păstrată intactă, dacă luăm în consideraţie predispoziţiile călătorului romantic, pentru care „în primul plan se află chiar sentimentele, reveria, cu care contextul se află într-o prea accentuată comuniune pentru a putea realiza disocieri." (Marian Popa). Peste tot, în Italia, himera călătorilor francezi (şi nu numai a lor), în Germania, Anglia, Rusia, indiferent de forma relatării (autobiografie, proză socială, epistolă), sentimentele (*pasiunile*, mai corect spus) trec în prim-planul atenţiei. Acestea devin, în construcţia prozei lui Berlioz, contraponderea detaliilor de strictă specialitate. Discuţia profesională e purtată cu o aprigă seriozitate, cu înverşunare critică; Berlioz nu iartă nimic, eroarea este sancţionată drastic, tot aşa cum aspectul lăudabil nu e ferit de exaltare. Extremele fac deliciul (niciodată mărturisit direct, dar lesne observabil) al muzicianului romantic, pentru care călătoria („excursia") rămâne leacul obişnuit împotriva spleen-ului. Sunt, de altfel, mai multe feluri de călătorie, în *Memorii*, de la cea cu interes profesional la refugiul în solitudinea peisajului montan ori la călătoria imaginară în timp, făcută îndeosebi în anii târzii, ai senectuţii. În toate, predispoziţia romantică stă alături de veghea balzaciană pentru culoarea distinctă, creatoare de certitudine în reliefarea atmosferei şi clarificarea identităţii „personajului".

Costin TUCHILĂ

P.S. Titlul articolului din numărul trecut se va citi corect: „Uverturi de Rossini".

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

FILM

„Moartea unui înger"

Romancierul Petru Popescu, scenarist şi regizor

Plecat în urmă cu aproape două decenii din ţară, scriitorul Petru Popescu, tânăr atunci, dar cu o reputaţie literară constituită şi indiscutabilă - după primele romane publicate în România -, se află din nou printre noi, dar şi-a modificat „condiţia", nu mai este doar un reputat romancier român, este un „cineast al lumii". După substanţiale dialoguri - cu Valeriu Cristea în „Caiete critice" nr. 5-6/1993 şi cu Iosif Sava la tradiţionala Serată muzicală TV -, ca şi o seducătoare conferinţă de presă cu critici de film ne-au ajutat să înţelegem cum s-a produs metamorfoza şi care au fost împrejurările principale ale traseului american parcurs de Petru Popescu. Important mi se pare altceva, însă: încă de la primele sale romane, de la primul scenariu (pentru filmul lui Lucian Bratu *Drum în penumbră*, realizat în 1972), am simţit nu numai că - spre deosebire de mulţi alţi scriitori români - Petru Popescu iubeşte cinematograful (cum argumentam încă în cronica de la premieră), ci şi că el are, cum se spune, „cinematograful în sânge". Romanele sale dintâi, *Dulce ca mierea e glonţul patriei*, *Prins*, *Sfârşitul bahic*, celelalte, sunt nişte „filme nemărturisite". Romanele sale apărute în ultimul an în librării româneşti, *Înainte şi după Edith* ca şi *Revelaţie pe Amazon* (primul, mai vechi) sunt, pot fi, nişte filme fabuloase. De altfel, debutul ca scenarist la Hollywood al scriitorului Petru Popescu se datorează tot unui roman, *Ultimul val*, preluat de regizorul australian Peter Weir - cineast care şi-a câştigat, ulterior, o notorietate mondială - şi devenit o multipremiată coproducţie americano-australiană, cu Richard Chamberlain, Olivia Hamnet, Vivien Gray şi Frederick Perslow în distribuţie. Faptul se petrecea relativ repede după plecarea scriitorului din România, în 1979. Richard Chamberlain joacă în acest film (pe care Cinemateca ni l-a prezentat recent) rolul unui avocat din Sydney care intră într-o

societate de aborigeni (rugat să apere un grup de băştinaşi care se pare că au asasinat pe unul din membrii tribului) şi află cu acest prilej - după ce se stabileşte o relaţie subtilă şi misterioasă între el şi aceşti oameni - că un cataclism pândeşte rasa albă. Drumul spre Hollywood al scriitorului era deschis: imediat după aceea, în fapt, Petru Popescu s-a înscris la şcoala de film de acolo (clasa regie). A urmat o perioadă în care a scris cu precădere scenarii, cum ar fi şi acela intitulat *Iubire obsesivă*, elaborat împreună cu Iris Friedman şi devenit film în 1986, în regia lui Steven Stern, cu Yvette Mimieux în distribuţie: am văzut şi acest film la Cinematecă, este o „atracţie fatală" de cu totul alt tip decât aceea a reţetelor hollywoodiene, a unei femei psihopate pentru un erou de serial, cu care continuă să trăiască în gând chiar şi după ce-l cunoaşte în realitate, fiind în imposibilitate să disocieze realul de ficţiune.

Între timp, însă, Petru Popescu şi-a pregătit şi debutul ca „autor total". N-a fost tocmai uşor. După scenariul *Moartea* unui înger a fost invitat de către Robert Redford la Institutul „Sundance" (îl mai ţineţi minte, desigur, pe Sundance Kid!), un laborator de film experimental pentru tineri regizori din Hollywood, necunoscuţi, care vor să facă „film de artă". Pelicula - distribuită de „Fox" în toată America, în 1986-1987 - reprezenta (după cum autorul o mărturiseşte) „încoronarea a trei-patru ani de luptă acerbă pentru afirmarea mea ca scenarist şi regizor la Hollyood". Esenţial mi se pare, în acest film - cu Bonnie Bedelia şi Nick Mancuso -, faptul că Petru Popescu rămâne *el însuşi*, refuzând cu obstinaţie clişeele benzii rulante hollywoodiene. Unii critici americani l-au comparat cu Bunuel, unii critici români l-au comparat cu Eisenstein. Lăsând la o parte „vorbele mari", cert este că scenaristul şi regizorul Petru Popescu îşi bazează captaţia specta torului pe o dramă socială şi umană - aş zice - de proporţii, ignorând tentaţia „comercialului". *Moartea unui înger* este filmul unui „miracol", petrecut departe de lumea dezlănţuită a civilizaţiei contemporane, în spaţiul unor credinţe ancestrale. Prilej pentru cineast de a vorbi, lucid, despre adevăr şi minciună, despre credinţa sinceră şi credinţa „de paradă", despre egoism şi altruism, despre puterea de îndurare şi puterea de sacrificiu, în ultimă instanţă despre viaţa cea adevărată şi moartea cea adevărată. Filmul lui Petru Popescu, deocamdată singurul său film „de autor" (dar să nu uităm că treburile scriitoriceşti şi de suflet care l-au adus în ţară sunt şi cinematografice!), este o dovadă că în jungla filmului contemporan - ca pădurile virgine ale lui Loren McIntyre de la izvorul Amazonului - cineastul şi-a păstrat candoarea scriitorului. Să fi murit, într-adevăr, un înger?

Călin CĂLIMAN

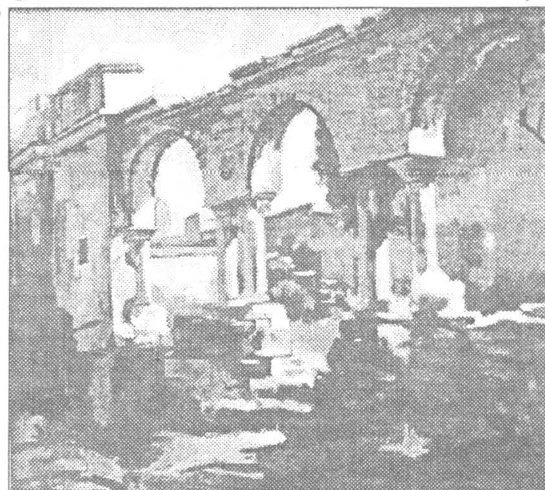
ARTE PLASTICE

Perpetua renaştere

Aş fi vrut să scriu un mic şi normal eseu despre pictura unui subtil poet şi remarcabil profesionist, moldoveanul Afanasie Oprea. Expoziţia sa de la galeria de artă GALLA conţine toate datele necesare unei corecte şi relevante judecăţi de valoare, liberă faţă de orice intercalată de natură emoţională şi subiectivă. El însuşi, aşa cum şi-a conceput prima prezenţă în Bucureşti, propune termenii unei discuţii deschise, fertilă prin calitatea argumentelor picturale etalate. Fără strategii secunde, efecte captatoare de simpatii extraestetice sau mondenităţi persuasive. Şi, mai ales, fără dramatisme exterioare şi patetism facil.

Afanasie Oprea este un pictor de substanţă, cu o forţă expresivă pe care doar lirismul funciar o echivalează în stratul profund al motivaţiei generice. Tenta unui romantism descins din visările, pasiunile şi elanurile unui secol XIX recuperat marchează pictura sa, dincolo de căutările şi dilemele unui timp traversat şi perceput ca o permanentă confruntare. Nu doar cu sine, ceea ce ar însemna firescul condiţiei de creator, ci mai ales cu un context istoric advers, prea adesea deghizat în premeditate şi perfide succese aparente, capcane menite să distrugă personalitatea şi identitatea. Artistul a realizat în felul său, pictând pictură - iertată fie-mi voita şi semnificativa tautologie -, într-un timp cucerit de subiecte, naraţiuni eroice şi situaţii tipice, cu oameni tipici după tipic, dar în afara adevărului şi a eului. Are Afanasie Oprea un har al iluminării spirituale a tot ceea ce pictează, o capacitate de a zidi, în orice formă a lumii concrete, un om. Cu atât mai mult oamenii săi, personaje de cronică trăită, poartă în ei o veşnicie a substanţei ce provine din cosubstanţialitatea cu pământul natal. Bine şi profitabil şcolarizat în academii căroră nu li se poate reproşa lipsa de profesionalism şi de meşteşug absolut, artistul rămâne în esenţa demersului său un produs al sentimentului românesc, al unui orizont spiritual inconfundabil şi dătător de identitate. Dar, mai ales, în opera sa regăsim inflexibile şi sacre valori etice, etnice şi morale, în spiritul unei tradiţii a ortodoxiei rurale. Căci artistul, la fel ca toţi intelectualii moldoveni, vine dintr-un seniorial tărâm al satului, crede în el şi se justifică doar prin el. Dar, component al unei perpetue renaşteri, el ştie că nu are altă menire decât aceea de a reface - muncă de Sisif, lucid şi definitiv asumată - substanţa şi valoarea culturii româneşti seculare, dincolo de rău şi de bine. Bun desenator şi componist, rafinat colorist, relevând o sensibilitate exacerbată şi trăind nu doar bucolicul naturii, ci şi dramatismul ei, Afanasie Oprea este, mai presus de orice, un martor. Un martor, ca în autoportretul de la 7 ani, asistând la urgia unui război tragic, oscilând între eliberare şi cotropire, un martor care pictează portretul mamei sale, mamă-emblemă, mută, disperată dar nu resemnată, aşteptând într-un lan de maci roşii, pe malul unei ape-hotar, clipa regăsirii celor ce au trecut dincolo, în căutarea condiţiei lor etnice. Un martor, ca toţi cei veniţi de acolo spre a ne aminti de o datorie şi de o rană deschisă.

Aş fi vrut să scriu toate acestea fără patos emoţional, paseist sau etnic, fără pasiuni în afara celei pentru pictura bună. Dar nu am putut, pentru că, între timp, a venit fulgerul negru al zilei de 9 decembrie, anul de graţie şi încrâncenare

1993. Timpul s-a basculat, sub blestemul istoriei şi al slăbiciunilor omeneşti, cu vreo 2000 de ani în urmă, în vremea cuştilor cu creştini aruncaţi leilor pentru simplul motiv că voiau să fie liberi, ei înşişi, fără ură. Doar că astăzi Daniel se numeşte Ilie, creştinii se numesc români, iar leii au fost înlocuiţi cu hiene din recuzita prăfuită. Dar tot istoria ne spune: „Tiraniile pier când încep să facă martiri".

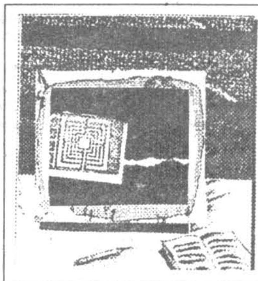
Virgil V. MOCANU

TV

Scaunul catodic

Şi dacă programul doi al TVR încearcă să devieze într-un program cultural... Nu-i nimic, se foloseşte „schema" radioului, iar dacă va mai şi apărea un al treilea canal naţional (până în prezent nu există decât unul singur) acesta precis va fi axat pe tineret şi pe speranţe muzicale. Cum la „muzică" îndrăznim să vedem capitolul încheiat, întrucât nu există muzică lejeră românească, vom trăi din preluări. Ne vom consolida şi cultura muzicală după ureche. Vom traduce prost şi vom vedea peste tot numai discuri de platină. Vom solfegia după reclamele la ţigarete ce ne vor întrerupe brusc din reverii în do major.

Se remarcă un maldăr de emisiuni culturale şi culturnice, aproape seară de seară, de luni până sâmbătă, duminică (cele de sfârşit hebdomadar sunt cele mai ample şi cele mai serioase), cu mulţi invitaţi, cu multe „probleme", cu multe căderi ale steguleţului ce marchează sfârşitul minutelor aflate la dispoziţie, când ţi-e lumea mai dragă, cu un ciopor de recitatori (românul s-a născut poet şi actor, îndeosebi după '89), cu multă suficienţă şi cu multe vorbe „fundamentale" care se dovedesc a fi doar caraghioase. Orice eveniment de cartier e prezent(at) ca o mare lovitură dată culturii universale. Orice spectacol de casă de cultură, dacă se desfăşoară la Paris, e mai mult decât... Orice întâlnire de veleitari

din fundul provinciei româneşti e mare lucru. Orice gâjâială a drei Vişan zgârâie bunul simţ. Ba unde mai pui că mai apare şi câte un profesor de gimnaziu care încurcă lumea.

În emisiunile economice se face o publicitate agresivă aşa-zişilor întreprinzători particulari, foşti vânzători la aprozar sau la pâine. Interesant nu e să vezi câţi bani au făcut, ci câte locuri de muncă şi grădiniţe au născut. Şi mai ales e de dibuit spiritul antreprenorial, care cam lipseşte românului.

Am avut parte de programarea „Colonelului Redl" realizat de un regizor ce a obţinut un Oscar şi două premii la Cannes, „chestii" cu care nu se poate mândri nimeni de pe la noi. Noi prezentăm un interviu demascator...ămmă... cu un foarte modest slujbaş al cinematografiei şi al culturii, de s-a făcut de râs până la al şaptelea neam. Şi mai „găvărim" şi despre „debutanţi necunoscuţi", încercând să „optimizăm" discursul, adică să-i dăm o notă optimistă!

Sechelele vechii perioade ne dau ghes să ne închinăm în bine cunoscutul cult al personalităţii, trântind câte un panegiric ba „Madrigalului", ba lui Purcărete, ba bietului I. Luchian Mihalea, Dumnezeu să-l hodinească, acesta din urmă împânzit cu scene din viaţa şi activitatea lui Mozart (Vezi panarama de pe SOTI).

Am mai văzut, de Sărbătoarea luminilor (Hanouka), vechiul Ierusalim şi câte un film duminical (după ultimul episod postmodernist din „Star Trek") unde singura informaţie de interes (scenariul realizat de Mary Higgins Clark) am descoperit-o singuri. De extins „magazinul cine tv" şi de programat cât mai rar „Divertis-ul", fiindcă deocamdată nu prea mai are ce spune!

Nicolae ILIESCU

P.S France Télévision l-a hirotonisit pe Jean-Pierre Elkenbbach, primăria Bucureştilor taie Frunze şi scrie Vasile Roaită, în loc să dea zăpada şi să astupe gropile, C. Ţopeasca a apărut luni seara cum îi e numele, iar „periph" nu înseamnă periferie, ci bulevard periferic, autostradă care de-abia există în limba română.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

Ambianța lovinesciană

Oricare ar fi posibilitățile și limitele posibilităților notației succinte în raport cu formularea elaborată, ea posedă, în orice caz, calitatea de mărturie nemijlocită. Exprimă franc impresia de moment, reacția imediată. Totdeauna? Nu chiar întotdeauna și nu în mod absolut. Controlul conștiinței apreciative funcționează permanent, cenzu-rând în anumită măsură chiar și produsele subconștientului. O propoziție, chiar un cuvânt, poate suferi modificări în însăși durata scrierii sau rostirii. Putem începe să scriem sau să spunem o vocabulă și, în aceeași clipă, să ne pomenim scriind sau zicând altceva. O asemenea situație înfățișează I. Heliade Rădulescu în *Solcan*. La vederea unui oștean turc, un țigan „strigă: *fu*... spre a-njura, /Dar degeneră în *ga!* / «*Fu...ga*, -ndărăt, rumânică,/ Că turcul mă ia de chică»!“. Oricum, notând ceva, la repezeală, fără intenția publicării, scrii mai relaxat, cu mai puține precauții decât atunci când redactezi indiferent ce, fie și un jurnal ultraintim menit (totuși) editării măcar într-un viitor oricât de îndepărtat.

Într-o asemenea dispoziție, totalmente contrară stării de extremă veghe sub care scria pentru tipar, și-a așternut Lovinescu notațiile în așa-numitele de către fiica sa *Agende literare*. O atestă primul volum al acestora, apărut la „Minerva” (ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt, prefață și note de Alexandru George). În chipul cel mai vădit, aici criticul nu construiește literar. Și nici nu produce intenționat aliteratură. *Agende*-le nu sunt un jurnal, cum credeau, în epocă, cei ce le bănuiau existența. Însumează înșăilări fugitive, sumare, adesea telegrafice, menite, după toate indiciile, să-i servească emițătorului ca *aide-mémoire* pentru viitoarele *Memorii*. Comunică ele mai autentic opiniile și atitudinile criticului decât opera sa propriu-zisă, editată de el însuși? Nu se poate spune. Autenticitatea nu se confundă cu spontaneitatea. Sub impactul feluritelor circumstanțe momen-tane, putem repudia pe unii dintre cei la care ținem mai mult și îndrăgi subit pe câte cineva care ne este în general anti-patic. Tiranii trimit, uneori, la moarte sau acordă privilegii în funcție de toane momentane. După aceea se căiesc. Oricât ar fi însă de provizorie o impresie sau reacție spontană, ea surprinde, fără îndoială, ceva esențial sau accidental - din - existența obiectivă, revelând implicit, măcar parțial, o componentă oarecare a psihologiei celui căruia aparține.

Ce dezvăluie sumarele însemnări lovinesciene? Princi-palul lor obiect fiind cenaclul „Sburătorul”, realizăm, înainte de orice, parcurgându-le, cât era de eteroclită componența acelui cenaclu. Cum se menționează și în prefață, nu scriitorii importanți, cei pe care îi enumerăm în chip firesc atunci când vorbim de „gruparea” din jurul lui Lovinescu, nu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, George Brăescu erau nelipsiți la ședințele de cenaclu, și nu ei îl vizitau pe critic în fiecare zi, ci feluriți autori de orientări totale deosebite: de la Ștefan Roll la Radu Gyr și Radu Dragnea, de la Radu Boureanu la Ilarie Voronca și, mai ales, o mulțime de autorași pe care nu-i mai știu decât cercetătorii literaturii române din perioada interbelică, și nici ei: Alice Soare, Al.Țuțuianu, Al. Bilciurescu, C. Warly, G. Stratulat, Petru Cătunaru, Geta Cantuniari, „Poetul ploieștean G.Dumitrescu”, „poetul Tărăbuță” - și numeroși. foarte numeroși alții, inclusiv „comunistul Cristescu”, nu altul decât primul secretar general al Partidului Comunist din România. Dintre cei pe bună dreptate considerați „sbu-rătoriști”, Camil Petrescu, Ion Barbu, F. Aderca, Camil Baltazar îl frecventau permanent pe autorul *Istoriei literaturii române contem-porane*, dar, aproape de fiecare dată, se certau cu el; îl indispu-neau, în tot cazul. Primii doi, împreună cu G. Călinescu (în trecere meteorică prin cenaclu) formau, în optica gazdei, un trio bizar: „cei trei nebuni”. Treceau pe la „Sburătorul”, de asemenea - în calitate de scriitori ocazionali - și somități politice, foști și viitori bărbați de stat, universitari de vază (generalul Văitoianu, Gh. Tătărescu, Ion Petrovici ș.a.), precum și actori, compozitori, artiști de toate felurile. Toți oameni care nu aveau nimic în comun afară de atracția către literatură în general sau doar snobismul de a simula o asemenea atracție. Cenaclul nu avea de câștigat nimic de pe urma celor mai mulți dintre ei. Notabilitățile îi dădeau doar un prestigiu monden - care pe Lovinescu îl flata, totuși. De „îndrumat”, criticul nu avea cum să îndrume personalități realizate în alte domenii și pentru care literatura nu era nici măcar „le violon d'Ingres”. La drept vorbind, Lovinescu și „Sburătorul” n-au îndrumat pe nimeni. Nu „moderniștii” din ambianța sburătoristă (Camil Petrescu, F. Aderca, Anton Holban etc.) sunt creația cenaclului, în special prin amfitrionul său, ci mai curând invers, Lovinescu cel din răstimpul interbelic, teoreticianul „modernismului”, este creația climatului din propriul cenaclu. Cum el însuși o specifică, insistent, în *Memorii* (II) criticul și-a format ideologia nu dând curs unei chemări interioare, ci tocmai prin reprimarea, prin inversarea impulsurilor psihice. El a adoptat, printr-o „speculație pur intelectuală”, o anume poziție ideologică, la care „sensibilitatea nu aderează întotdeauna”. Fugarele, sincopatele confidențe din *Agende* exemplifică asemenea enunțuri, din *Memorii* . Promotor al modernismului, Lovinescu nu numai că nu adera constant la expresia poetică modernă, dar unele dintre cele mai caracteristice și valoroase modalități ale ei îi repugnau. Hermetismul barbian îndeosebi nu-l priza de loc. Și nu numai balcanismul; cam toată creația barbiană de maturitate. Iată: „ Barbu iarăși! Îmi recită poezii balcanice și scabroase”. „I.Barbu citește balada regelui Cripto și a laponei Enigel - dar eu o înțeleg puțin și o gust și mai puțin”. De acest gen sunt cam toate aprecierile. *In memòriam* („o poezie asupra câinelui Fox”) îi pare a fi o „țigănie pitorească”. *„Ou de paște” (Oul dogmatic)*: „o poezie bizară”. „Slabă“ găsește poezia „despre «nunțile interioare»“. Pe cea „asupra cocainei” (probabil *Edict*) o califică „drept încă o zăpăcită poezie.“ „Hotărât fără valoare“ e pentru el și *Falduri* („o poezie în care își asasinează eul“). Tot atât de puțin receptiv se declară și la opere ale altor scriitori eminamente reprezentativi pentru orientarea al cărei promotor era considerat și se considera. Într-un articol al lui Camil Petrescu, de exemplu, descoperă „scris de băcan“. Pe Voronca îl crede - cu toate că el îl lansase - netalentat: „Ilarie Voronca îmi citește 4 poezii cu miriade de imagini și cu încercări cubiste: numai talentul lipsește“. Nimic mai natural la o asemenea sensibilitate decât absoluta neaderență la poezia de avangardă. Într-o însemnare, menționând „lecturile poetice“ dintr-o ședință de cenaclu, criticul enumeră, între altele: „Mihail Cosma poezie americană, clară; Roll o imbecilitate dadaistă“. Se vede limpede că E.Lovinescu n-a stimulat orientarea modernistă. I-a dat însă gir. A „fixat-o“, cum se exprimă el însuși.

Neexercitând în cenaclu un rol orientativ prin modelarea literaturii tinere de factură modernă, singura susceptibilă o suporta o asemenea acțiune, era fatal ca mentorul „Sburătorului“ să nu aibă cum să-i îndrume pe tinerii scriitori refractari față de spiritul modern. Aceștia (și cu atât mai mult tradiționaliștii vârstnici) nu pricepeau nimic din ceea ce se vorbea în cenaclu, din ceea ce spunea Lovinescu. Criticul nu reușea nici măcar să le dea de înțeles că, după opinia lui, nu aveau talent. Fiind prea delicat spre a le-o spune franc, ei luau respingerea sa disimulată drept aprobare. E de toată nostimada, bunăoară, insistența lui G.Rotică, epigon al lui Goga, promovat de Iorga, ca Lovinescu să scrie despre el, și chiar să-l apere - tocmai de... Iorga. Și - culmea! - Lovinescu cedează. Cedase, de fapt, mai înainte, în 1920, când îi consacrase un articol binevoitor. Aceasta revelă o latură a sufletului său ce ar merita să fie privită mai de aproape.

Deocamdată am luat doar act că, prin editarea *Agende*-lor se dă la lumină o componentă a operei lovinesciene corespunzătoare în parte scrierii lui Sainte -Beuve publicate sub titlul *Mes poisons*. În parte doar, întrucât autorul *Causeries*-ilor portretizează realmente vitriolant o seamă de scriitori, în timp ce Lovinescu doar se defulează, pe moment, fără a pecetlui pe cineva definitiv. La adresa lui Camil Petrescu, de exemplu, are cele mai dure aprecieri („incurabila-i suficiență“, „odios prin egoism“ etc.) și, totuși, aproape în fiecare zi, mica listă a celor invitați de critic la masă include și numele lui. Foarte nemulțumit și de Camil Baltazar, indignat la culme de o anume faptă a lui, într-adevăr incalificabilă, E. Lovinescu nu ezită, cu toate acestea, să noteze, într-un loc, admirativ: „mare poet“!

Pentru o zugrăvire cât mai exactă a portretului interior lovinescian, ca și pentru reconstituirea climatului unei epoci, *Agende*-le *literare*, operă secretă a unui alter ego cu funcție de Anonymus Notarius (asumată public, într-o rememorare autobiografică din 1942), oferă material edificator. ■

VINO CU MINE

Vino cu mine, să vezi necuprinsul câmpiei,
cum se-nfioară sub vântul de seară,
să trecem desculți pe unde au trecut melcii
și ghimpele liniștii acum să ne doară.

Vino cu mine, să asculți tremurul ierbii,
palmele tale purificate de păcat
să aștearnă mătase moale de fluturi
peste catapeteasma amurgului însângerat.

Vino să împletim din părul sălciilor
cea mai frumoasă noapte de iubire,
să cadă peste noi stelele rătăcite,
să-ți fac brățară dintr-un fir de lună subțire,

Vino cu mine, să gonim întunericul,
nu-ți fie frică, n-am să te mint,
din abisuri vor urca peștii somnoroși
tremurând speriați în oglinzi de argint.

Ion MUSTAȚĂ

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Milan RÚFUS (Slovacia)

Libertate

În țara nimănui

Mă doare poezia, frate. Atât de mult mă doare!
Tăcere de galere răsună-n ea și doare.
Și timpul, timpul, greierul din ornic...

Afară plouă cu tristeți ca pe-un acoperiș de gol hambar,
plouă pe vorbele goale, părăsite întru voia Domnului.

Și te retragi mereu în țara nimănui.
Cauți liniște, o liniște unde dogit nu sună
cuvântul, cârja aceea găunoasă
în care omul caută reazem.

Așa

Așa plecăm. În fiecare zi. Sute, sute.
E speriat poetul, zadarnică-i chemarea.
Și matricea ce după noi rămâne
se umple iar, cu timpul. Gropiță
lăsată de un pic de trup...
Totul se-acoperă de neînvinsa iarbă,
de bucate.

Și altul va umbla pân'la genunchi
băgat în roada la care îți stă gândul
chiar și acolo jos.
Un alt grumaz
ca arcul se va încorda și va țâșni...

Ah, omenirea, măruntă ploaie, bură
bătând cadența în fereastra unei case goale
în care locuiește
nimeni!

Doar foamea ne mai face să uităm.
Când nu-i prea mare.
Foamea. Și nici prea mică.
Flămânzind am luat pâinea și am mâncat.
Flămânzi ne-am iubit.

Libertate

E totul dinaintea ta. Și tu.
Securea bine-nfiptă în butuc.
Și apă în fântână.
Defenestrat
înainte de a fi ajuns stăpân,
la pensie înainte de-a trăi,
tu mâi trenulețe de jucărie
cu-atâta grijă
să nu se întâmple, Doamne ferește, cumva
vreo catastrofă feroviară.

Tu știi de mult că jocul trebuie s-accepți
E mult prea serios.
Dar adevărul? Unde-i? Te joacă
și trăiește și nu mai întreba, dragul meu Don Quijote.
Stai, nu fugi. Te joacă,
Altfel se va produce o mare catastrofă.

Omul

Cu coșul pescuiești, dar coșu-i ciuruit și curge.
Pescar trăznit, om înțelept.

Să pescui apă vrei, dar apei tu îi semeni.
'Nainte de plecare în puținul ce-l mai ai după venire.

Spre unde, care țel, tu n-ai știut nicicând.
Te spovedeai pământului și el te asculta.

Cum asculta și vorbele de ciudă și de hulă
când plugul, ca o daltă, lovind scotea scântei.

Tu ai trăit și-atât. Și lucrurile tale, ca niște monumente,
înseamnă doar: a fost. Ridicol? Mare?

Liniștea dinaintea trezirii poeziei

E cineva ce stă în el ca-ntr-o fereastră.
Singur și liniștit. O deschide.
Adâncul din pământ răpește iară din cer genunea.
E cineva ce și-a găsit sălaș în el.

Stă să se nască poezia.
Lăsați-l. Azi nu e singur, e lângă el minunea.
Pace să-i dați cu dragostea, invidia sau vorba.

Când singur va rămâne vă va căuta el singur.

În românește de
Corneliu BARBORICĂ

Ida GERDHART (Olanda)

Părăsitul

Singur (celtică)

Masa și așternutul spun: singur.
Hainele negre de pe perete spun: singur.
În casă și-n staul se furișează cuvântul, - un criminal.
Îl auzi cum și-ascute pe piatră cuțitul.

Seară de vară

Încet, deasupra câmpului,
seara, trompeta
de la ferma de-alături.
Vorbitul pe bancă se stinge,
iar trandafirul alb
lasă să-i cadă liniștite petale.
Copilul trimis la culcare nu doarme,
De dincolo de oblonul
tăiat în formă de inimă,
stă și ascultă.

Părăsitul

Devreme a căzut seara pe vale
și noaptea asta a nins pe neașteptate dintâi.
Vine iarna și liniștea,
vremea în care voi coace pâinea în casă
și voi săpa o cărare adâncă-n zăpadă
până la poartă. El însă nu se va întoarce.
Nu va rupe pâinea în două cu mine.

Leagăn

Miros de miere
și lapte tânăr
dintr-un animăluț de cuib
care doarme,

Respirație ca de puf,
pe aripile nasului poți să-i adulmeci
mirosul a ceea ce s-a-ntâmplat:
naștere,
taină.

Urări de aniversare

Apă de izvor băută din pumn
lumină și umbră
și ierburile acelea înalte golașe, dar încă verzi
Prieteni care să vină
aducându-ți fiecare drept dar
râsul lui minunat.
La căderea serii,
cu tăcerea lor,
roua.

În românește de
Monica SĂVULESCU-Voudouris

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Aldous HUXLEY

Îngerul şi bestia sau: Despre revoluţii

Proletariatul. Karl Marx este cel care a îmbogăţit cu acest cuvânt păsăreasca moartă şi hidoasă a politicienilor, jurnaliştilor şi a Persoanelor Care Gândesc (această păsărească ce, în anumite medii, este decorată cu numele de „limbaj al ideologiei moderne"):

Proletariatul. Pentru Marx, aceste şase silabe desemnau ceva extrem de dezagreabil, ceva care dezonora umanitatea în general şi burghezia în particular.

Pronunţându-le, el se gândea la modul de viaţă din oraşele industriale engleze în cursul primei jumătăţi a secolului al nouăsprezecelea. El se gândea la copii efectuând săptămâna lor de lucru de o sută şaisprezece ore pentru un şiling; la femei folosite, în locul cailor, mai oneroşi, să tragă vagonete de cărbune de-a lungul galeriilor din mină; la bărbaţi care îndeplineau sarcini fără sfârşit într-un cadru dezgustător, degradant şi nesănătos, cu scopul de a câştiga suficientul necesar pentru ca ei înşişi şi familia lor să poată să nu moară de foame. El se gândea la toate lucrurile nedrepte care se făcuseră în numele Progresului şi Prosperităţii Naţionale; la toate mârşăviile atroce pe care domni şi doamne le acceptau cu pioşenie creştină şi la care chiar participau, pentru că erau considerate a fi inevitabile, ca răsăritul şi apusul soarelui, pentru că erau considerate a se produce conform legilor imuabile, legilor cert divine, ale Economiei Politice.

„Sclavii salariului" de la începutul şi mijlocul secolului al nouăsprezecelea erau în mod considerabil mai rău trataţi decât cea mai mare parte a sclavilor, bunuri mobile, din antichitate şi din timpurile moderne. Era cât se poate de natural; căci un sclav, bun mobil, era o bogăţie de preţ şi nimeni nu distruge fără motiv nişte bunuri preţioase. Doar când o cucerire făcea ca sclavii să fie extrem de numeroşi şi ieftini, abia atunci clasa posedantă îşi permitea să-şi risipească resursele în mână de lucru...

Industriaşii secolului trecut trăiau în epoca celei mai rapide creşteri a populaţiei. Erau rezerve nelimitate de sclavi. Îşi puteau permite risipa; de aceea, anesteziindu-şi conştiinţa cu ideea consolatoare că totul era confom cu acele *Legi de Fier* care străluceau în mediile ştiinţifice ale epocii, încrezători, cu o convingere într-adevăr creştină, în compensaţia pe care vor primi-o sclavii salariului într-o Lume Mai Bună, ei, efectiv, i-au risipit cu multă vigoare!

Sclavii salariului au fost striviţi de muncă şi au sucombat la datorie, în mare viteză; dar, în mod constant, soseau unii noi pentru a-i înlocui, implorând pur şi simplu pe capitalişti să-i omoare la datorie şi pe ei. Randamentul acestor sclavi, în timp ce erau zdrobiţi cu munca, era, bineînţeles, cât se poate de neînsemnat, dar erau în număr atât de considerabil şi costau atât de puţin, încât proprietarii puteau să conteze pe cantitate pentru a compensa toate defectele de calitate.

Astfel era situaţia, în lumea industrială, când Marx şi-a scris opera celebră şi aproape universal lipsită de cititori.

Proletariatul, aşa cum îl cunoştea el, era exploatat şi martirizat, cum nu fuseseră în trecut, pe vremea sclavilor, decât învinşii. Toată teoria marxistă a istoriei contemporane şi a dezvoltării industriale a viitorului se sprijinea pe existenţa continuă a acestui Proletariat cu totul special care îi era familiar. Marx nu a prevăzut posibilitatea ca acel Proletariat să înceteze de a mai exista. După părerea lui, el trebuia să fie pentru totdeauna şi în mod inevitabil martirizat şi exploatat - cel puţin până când revoluţia ar fi fondat Statul comunist.

Faptele nu i-au dat dreptate. Proletariatul, aşa cum l-a cunoscut, a încetat - sau, dacă aceasta e o afirmaţie prea vastă, e pe cale de a înceta - să existe în America şi, într-o măsură mai mică, în Europa industrializată. Cu cât a mai ridicat gradul de dezvoltare industrială şi de civilizaţie materială (ceea ce, în treacăt fiind spus, nu e deloc acelaşi lucru cu civilizaţia pe scurt), cu atât a fost mai completă transformarea Proletariatului. În ţările cele mai industrializate, Proletariatul nu mai e mizer; el e prosper, felul său de viaţă se apropie de cel al burgheziei. Încetând de a mai fi victimă, el ajunge chiar, în anumite locuri, să devină călău.

Cauzele acestei schimbări sunt numeroase şi diverse.

În adâncul sufletului omenesc există ceva pe care raţiunea ne face să-l vedem sub formă de nevoie de dreptate. Este o percepere obscură a necesităţii de echilibru în chestiunile vieţii.

Noi o conştientizăm într-o pasiune de echitate, într-o sete de bine. O lipsă de echilibru, manifestă în lumea exterioară, izbeşte acest sentiment al echităţii pe care îl avem în noi. El răneşte treptat şi în mod cumulativ, până când suntem împinşi, obligaţi, să raţionăm, adesea într-o manieră extravagantă, contra forţelor de dezechilibru. La fel cum aristocraţii deţinători ai puterii, în Franţa secolului al optsprezecelea, au fost împinşi de sentimentul lor de echitate ultragiată să predice umanitarismul şi egalitatea, să-şi abandoneze privilegiile ereditare şi să acceadă fără luptă la exigenţele revoluţionarilor, tot aşa burghezia industrială, deţinătoare a puterii în secolul al nouăsprezecelea, a promulgat legi pentru restrângerea propriei sale cupidităţi, a abandonat o parte din ce în ce mai considerabilă a puterii sale proletariatului pe care îl oprimase atât de excesiv şi chiar a avut, în unele cazuri individuale, o stranie plăcere masochistă de a se sacrifica în faţa victimelor sale, de a servi servitorii şi de a se lăsa umilită de către cei oprimaţi. Dacă i-ar fi plăcut să facă uz fără milă de puterea sa, burghezia ar fi putut să continue exploatarea sclavilor salariului, cum îi exploatase la începutul secolului. Dar i-a fost absolut imposibil să-şi fixeze astfel alegerea; căci, în forul său interior, avea sentimentul că lumea în dezechilibru de la începutul erei industriale era un rău strigător la cer. De unde, în continuarea secolului al nouăsprezecelea, această „laşă temere de a fi mare" de care a suferit şi încă mai suferă clasa patronilor. Iată deci una din cauzele schimbării. Este o cauză pe care istoricii materialişti, care nu se preocupă de fiinţele umane reale, dar tratează numai despre „Oamenii Economici" abstracţi, nu o iau în consideraţie. Ea nu este mai puţin importantă. În lumea în care se mişcă în voie istoricii materialişti, exista de asemenea o bună alegere a cauzelor. Organizarea Proletariatului; propaganda revoluţionară încoronată de violenţe mai mult sau mai puţin revoluţionare; şi, mai ales, descoperirea fecundă că este profitabil pentru capitalist să aibă în jurul său un Proletariat prosper. Îi este profitabil să plătească bine, pentru că cei care sunt bine plătiţi cumpără bine, mai ales când sunt hipnotizaţi de propunerile neîncetate ale publicităţii moderne. Politica în capitalismul modern constă în a învăţa Proletariatul să risipească, în a organiza şi facilita risipa şi, în acelaşi timp, în a face posibilă această risipă plătind salarii ridicate în schimbul unui randament ridicat./.../

Paradisul socialist este o lume în care toţi împart în mod egal şi în care statul garantează fiecărui om că burta sa va fi umplută. Pentru omul de rând, punctele importante ale acestui program vor fi egalitatea împărţelii şi plinătatea burţii; puţin o să-i pese cine îi garantează aceste binefaceri, numai să-i fie efectiv garantate. Dacă îi sunt garantate de capitalism, nu se va gândi să-l răstoarne în mod violent doar pentru plăcerea de a primi exact aceleaşi avantaje de la statul socialist. Astfel că, dacă tendinţa actuală persistă, s-ar părea că pericolul unei revoluţii strict comuniste în ţările cu o mare dezvoltare industrială, ca America, a trebuit să dispară. Ceea ce ar putea să se întâmple, totuşi, este o schimbare mai treptată în organizarea prezentă a societăţii capitaliste, schimbare provocată în mare parte de capitalismul însuşi.

În prezent, când nu numai munca, dar şi plăcerea au fost complet mecanizate, când cu fiecare dezvoltare nouă a organizării sociale, individul se găseşte din ce în ce mai decăzut din demnitatea de om, până la a nu mai fi decât simpla încarnare a unei funcţii sociale, când toate amuzamentele sunt îndeplinite, economizând eforturile creatoare şi răspândind o plictiseală din ce în ce mai mare pe domenii tot mai vaste, existenţa va deveni fără interes şi intolerabilă, marile mase de oameni civilizaţi din punct de vedere material nu şi-au dat încă seama în mod conştient de această stare.

Reacţia contra cunoaşterii conştiente, la cei la care inteligenţa nu e însoţită de nici un talent, de nici un îndemn interior tinzând spre creaţie, este o ură intensă, o dorinţă de distrugere. Acest tip de inteligenţă care urăşte totul a fost descris, într-o manieră admirabilă şi înfricoşătoare de dl. André Malraux în romanul său „Cuceritorii". Îl recomand tuturor sociologilor.

Nu e departe clipa în care toată populaţia, şi nu numai nişte indivizi excepţional de inteligenţi, îşi va da seama în mod conştient de imposibilitatea fundamentală de a trăi viaţa aşa cum e şi sub regimul actual. Ce o să se întâmple atunci?

Consultaţi-l pe dl. Malraux.

Revoluţia care va izbucni atunci nu va fi comunistă - nu va fi deloc nevoie de o astfel de revoluţie -, după cum am arătat deja, şi de altfel nimeni nu va crede în perfecţionarea umanităţii, indiferent ce va fi.

O să fie o revoluţie nihilistă: distrugerea pentru plăcerea de-a distruge; ura, ura universală, şi o demolare fără scop şi în consecinţă totală şi completă a tuturor lucrurilor.

Şi nivelarea salariilor pe un plan superior, accelerând expansiunea mecanizării universale (căci maşinile costă mult), nu va face decât să accelereze venirea acestei mari orgii a nihilismului universal.

Cu cât vom deveni mai bogaţi şi civilizaţi din punct de vedere material, cu atât ea va veni mai repede. Singurul lucru la care putem spera este că ea nu se va întâmpla în vremurile noastre.

În româneşte de

Nana HAŢIEGANU

SPORT

Dispreţ balcanic

Scriu la câteva ore după ce s-au jucat partidele din 16-mile Cupei României şi nu-mi vine să cred că şase formaţii din Divizia naţională au călcat zloata de-a surda. Cele mai mari deziluzii: Sportul Studenţesc, Oţelul Galaţi, Petrolul Ploieşti şi - se putea altfel, Dumnezeule!? - Rapid. Inima gării degeră-n potcoava urâtului. Nu merită să mai arunci o vorbă de bine dincolo de Podul Grant, fiindcă o beau ăia ca pe vinul mânăstiresc şi se duc să prindă peşte cu mâna în lacurile mazuriene. Dar nici cu alde flaimuc din Regie nu mi-e ruşine, neisprăviţi şi boccii din flancul drept până-n creolina talentului râios cu care umplu de duhoare maidanele. Măi lupilor cu cap de oaie, bravi gogomani ai tutunului bolnav de spanac în cratiţă spartă, luaţi-vă de alte meserii, faceţi-vă băieţi de prăvălie, ciumeţi în hală, manglitori în Taica Lazăr, atârnaţi-vă cu turul pantalonilor de grinzile abatoarelor, îndrăgostiţi-vă de Leana nebuna şi Floarea chioara, înjuraţi, pălăvrăgiţi, cleveti ţi, bateţi-vă cu ceafa de iesle până vă fată vaca viţei cu două capete, dar lăsaţi-vă de fotbal. Pentru că azvârliţi cu noroi şi balegă pe numele unor cluburi celebre, unde au sfinţit locul atâtea glorii ale sportului rege. Afurisiţi să fiţi voi, dacă n-oţi izgoni orice unghie de creştin de pe stadioane! Bine-a zis prietenul meu D. R. Popescu, sunteţi prea mici pentru un război aşa de mare. Aveţi numai vocaţie de dezertori, nimic altceva.

Un bob zăbavă (Era să zic: stop maşinile). Acum un minut m-a sunat la telefon un conducător, obraz subţire de la un mare club şi mi-a zis: să mă ia benga dacă nu scrii un articol negru despre competiţia K.O. Opreşte-te un pic şi ascultă - campionatul s-a terminat chiar după prima etapă, Cupa, foaie verde flori de măr din săptămâna Crăciunului, o va câştiga, în mod sigur, Gloria Bistriţa, de ce te zgârii pe faţă şi faci căţei pe inimă? Mergem în America, mâncăm, bem şi ne doare-n cotul Dâmboviţei de ce se întâmplă cu plevuşca (Bănuiesc că se referea la cotul ce-l face Dâmboviţa înainte de-a se strecura sub asfalt ca să salute Tribunalul, ascunsă sub plapumă). Nu mai umblaţi la căruţele cu peşte sărat, ţineţi ştiuca în familie, voi ăştia din Brăila, căci de-o să ajungeţi iar în finală o să v-aducem un alt Salomir şi veţi rămâne tot la poarta raiului, înăuntru au drept de intrare numai merii, sălciile sunt menite să facă umbră în cimitir. În afară de Gloria şi Brăila şi caracudele alea din C sau judeţ, nimeni nu mai are chef de Cupă: Echipa mea e gata să ia meciul pe-o pereche de porumbei.

Am înlemnit cu creionul în mână şi cu urechea plecată la glasul destinului prefabricat. Trăim în ţara minunilor de-o zi, dăm bobârnace Europei şi o scatoalcă Rusiei, suntem mari, tari şi căliţi pe varză, tulburăm apa lumii ca turturelele-mpuşcate-n aripă, ne doare-n cotul râurilor neumblate de lostriţă, fluierăm în drâmbă, facem cârnaţi cu mult usturoi, bem vin aspru, înaintăm triumfal spre noaptea de Moş Ajun, florile dalbe, căruţa nebunilor nu ne încape, suntem depozitarii dispreţului balcanic şi cântăm în cor cu cerbii, cu sania spartă şi cu fufele:

Arde focul vin pe vatră,
Vântul rău prin horn trecu,
Numai tu nu ştii de mine,
Numai tu...

Aleluia, amin, ura şi la gară, sus paharul, jos duşmanii, noi bine nu ne mai facem. Şi de ce să ne facem bine? Ca să ne simţim rău?!

Fănuş NEAGU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro